

**Parisuhteesta perheeksi – ensi kertaa vanhemmaksi tul-
leiden vanhempien toimijuus**

Tiina Tanner

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma
Kevätlukukausi 2017
Kasvatustieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto

TIIVISTELMÄ

Tanner, Tiina. 2017. Parisuhteesta perheeksi – ensi kertaa vanhemmaksi tulleiden vanhempien toimijuus. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. 72 sivua.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää ensikertaa vanhemmaksi tulleiden vanhempien toimijuutta perhe-elämän kontekstissa sekä sitä edistäviä ja ehkäiseviä tekijöitä. Lisäksi tavoitteena oli tutkia, miten vanhempien toimijuus on muuttunut vanhemmuuden myötä ja eroaako toimijuus äitien ja isien välillä.

Tutkimus on tehty käyttämällä verkkokyselyä, joka sisälsi sekä avoimia vastauksia että valmiita vastausvaihtoehtoja. Tutkittavia tutkimuksessa oli yhteensä 20, joista 12 oli äitejä ja kahdeksan isiä. Aineisto on analysoitu teemoittelun avulla.

Vanhempien toimijuus ilmenee niin arkisissa tilanteissa kuin suurissa päätöksissä esimerkiksi yhteisinä ja erillisinä haluina puolison kanssa. Vanhempien toimijuudessa tapahtuvia muutoksia kuvaa muutos ihmisenä, tehtävien lisääntyminen sekä muutos arjen toiminnoissa. Vanhemmuuden myötä vanhempien arvomaailma oli esimerkiksi saattanut muuttua, arki vaati aiempaa enemmän suunnitelmallisuutta tai kotitöitä oli siirtynyt puolisolta toiselle. Toimijuutta edistävät tai ehkäisevät tekijät vanhempien osalta liittyivät yhteiskunnallisiin tekijöihin ja muihin ihmisiin (esim. valtion tarjoamat tuet, muiden ihmisten apu ja tuki) sekä henkilökohtaisiin tekijöihin (esim. elämäntilanne, oma persoonallisuus). Näistä tekijöistä esimerkiksi valtion tarjoamat tuet ja elämäntilanne vaikuttavat vanhempien mahdollisuuksiin hoitaa lasta kotona. Äitien ja isien toimijuudessa oli havaittavissa joitain eroja. Äidit esimerkiksi kokivat paineiden lisääntyneen isiä enemmän lapsen syntymän jälkeen. Jotta toimijuuden erot saataisiin paremmin ilmi, tulisi aiheutta kuitenkin tutkia suuremmalla tutkimusjoukolla.

Tutkimus toi uutta tietoa vanhempien toimijuudesta erityisesti toimijuutta edistävien ja ehkäisevien tekijöiden osalta. Samalla se vahvisti aiempien tutkimusten tuloksia.

Asiasanat: toimijuus, parisuhde, vanhemmuus, isyys, äitiys, siirtymä/muutos

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	SIIRTYMÄ VANHEMMUUTEEN	3
	2.1 Vanhemmuus elämän käännekohtana	3
	2.2 Identiteetin muutokset	5
	2.3 Muutokset ihmissuhteissa	6
	2.3.1 Vanhemmuuden vaikutus parisuhteeseen.....	6
	2.3.2 Vanhemmuuden vaikutus muihin ihmissuhteisiin	9
	2.4 Muutokset arjen toiminnoissa.....	11
3	TOIMIJUUS	16
	3.1 Toimijuuden ulottuvuudet	16
	3.2 Toimijuutta rajoittavat ja edistävät tekijät.....	18
	3.3 Sukupuoli ja toimijuus	20
	3.3.1 Miesten ja naisten toimijuuteen liittyvät odotukset.....	20
	3.3.2 Miesten ja naisten toimijuus vanhemmuudessa.....	22
4	TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET	25
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN	26
	5.1 Tutkimukseen osallistujat.....	26
	5.2 Aineistonkeruumenetelmänä verkkokysely	27
	5.3 Aineiston analyysi	30
	5.4 Luotettavuus.....	32
	5.5 Eettiset ratkaisut.....	34
6	VANHEMPIEN TOIMIJUUS	36

6.1	Vanhempien toimijuuden ilmeneminen.....	36
6.2	Muutokset vanhempien toimijuudessa	39
6.2.1	Muutos ihmisenä	40
6.2.2	Muutos arjen toiminnoissa.....	43
6.2.3	Tehtävien lisääntyminen	45
6.3	Vanhempien toimijuutta edistävät ja ehkäisevät asiat	48
6.3.1	Yhteiskunnalliset tekijät ja muut ihmiset.....	48
6.3.2	Henkilökohtaiset tekijät.....	54
7	POHDINTA.....	59
7.1	Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset.....	59
7.1.1	Toimijuus vanhemmuudessa	59
7.1.2	Vanhempien toimijuuden tukeminen	63
7.2	Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimushaasteet	64
	LÄHTEET	66
	LIITTEET.....	72

1 JOHDANTO

Vanhemmaksi tulo on kiinnostava ja tärkeä aihe, sillä se koskee suurta osaa ihmisistä jossain vaiheessa elämää. Siirtymä vanhemmuuteen tuo tullessaan vanhempien elämään usein suuria muutoksia, joihin voi olla vaikea varautua etukäteen. Vanhemmilla ei ole enää lapsen saatuaan välttämättä samoja toiminnan mahdollisuuksia kuin aiemmin, mutta toisaalta lapsen saannin myötä elämä voi saada monia uusia ulottuvuuksia. Vanhemmat eivät esimerkiksi pysty välttämättä toteuttamaan omia halujaan kuten aiemmin, mutta toisaalta taas vanhemmuuden myötä esimerkiksi ystäväpiiri saattaa laajentua. (Fox 2001.) Näin ollen, jotta tulevat vanhemmat osaisivat valmistautua tulevaan elämänmuutokseen mahdollisimman hyvin, on siitä hyvä olla tietoa etukäteen mahdollisimman monipuolisesti.

Vaikka äitien ja isien roolit ovat muuttuneet aikojen saatossa, yhä edelleen naisilla on suurempi vastuu lapsen hoidosta kuin miehillä. Äidit käyttävät esimerkiksi edelleen huomattavasti suuremman osan perhevapaista kuin isät, vaikka isien osuus perhevapaiden käytöstä onkin lisääntynyt (Koskinen 2012, 16). Perhevapaiden käyttöön sekä äideillä että isillä vaikuttaa kuitenkin myös työelämä. Esimerkiksi korkeasti koulutetut miehet käyttävät tavallisesti vähän koulutettuja miehiä enemmän perhevapaita, kun taas korkeasti koulutetut naiset palaavat tavallisesti aiemmin töihin kuin vähemmän koulutetut naiset. Perhevapaiden pituuteen vaikuttaa myös esimerkiksi se, onko vanhemmalla työtä mihin palata. (Koskinen 2012, 16–17.) Koska isien ja äitien roolit lapsen kasvatamisessa ovat erilaiset, voi heidän toimijuutensakin olettaa olevan erilaista.

Tutkimuksia, joissa siirtymä vanhemmuuteen ja toimijuus olisi yhdistetty, ei löydy juurikaan kirjallisuudesta. Toimijuuden tutkiminen on ollut pinnalla vii-

meaikoina, mutta se on usein keskittynyt työelämän kontekstiin ja oppimiseen (Eteläpelto, Vähäsantanen, Hökkä & Paloniemi 2013, 45). Siirtymää vanhemmuuteen taas on tutkittu aiemmin lähinnä joko äitien tai isien näkökulmasta, jonka vuoksi olisi tarvetta tutkimukselle, jossa olisi molempien vanhempien näkökulma vanhemmuuden tuomista muutoksista. Lisäksi monet tähän mennessä tehdyt tutkimukset vanhemmuuteen siirtymästä ovat keskittyneet tarkastelemaan parisuhdetyytyväisyydessä tapahtuvia muutoksia ja siihen vaikuttavia asioita (esim. Shapiro, Gottman & Carrère 2000), vaikka vanhemmuus aiheuttaa varmasti myös monia muita muutoksia. Jonkun verran tutkimusta on esimerkiksi kotitöissä tapahtuvista muutoksista (Fox 2001) ja työelämän vaikutuksista perheenperustamiseen (Närvi 2014), jotka liittyvät toimijuuteen, mutta varsinaisesti toimijuutta ei ole juurikaan tutkittu vanhemmuuteen liittyen. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on siis tuoda uutta tietoa tähän tutkimuksessa vallitsevaan aukkoon ja selvittää miten vanhemmat kokevat oman toimijuutensa muuttuvan lapsen saannin myötä ja mitkä asiat ehkäisevät tai edistävät vanhempien toimijuutta. Tavoitteena on saada selville sekä äitien että isien näkökulma omasta toimijuudestaan.

2 SIIRTYMÄ VANHEMMUUTEEN

Siirtymä vanhemmuuteen voidaan nähdä elämän käännekohtana (Sèvon 2009, 26). Usein tätä siirtymää pidetään myös yhtenä merkittävimmistä aikuisuuden kehitystehtävistä (Keizer, Dykstra & Poortman 2010, 430). Röngän, Oravalan ja Pulkkisen (2003, 203) mukaan naiset raportoivat kuitenkin miehiä useammin siirtymän vanhemmuuteen suureksi elämänsä käännekohtaksi. Päätös hankkia lapsi on kuitenkin monille ihmisille tärkein ja elämää eniten muuttava päätös (Twenge, Campbell & Foster 2003, 574). Samalla kuin raskausaika voi antaa elämälle tarkoituksen, se saattaa kuitenkin myös sisältää paljon arvaamattomuutta sekä epävarmuutta (Sèvon & Huttunen 2002, 74). Vanhemmuuteen siirtyminen voikin aiheuttaa sekä iloa että ahdistusta (Keizer ym. 2010, 435).

2.1 Vanhemmuus elämän käännekohtana

Vanhemmuus muuttaa elämää sekä äideillä että isillä (Huston & Holmes 2004, 105). Lapsen syntymän jälkeen vanhemmat eivät voi enää yhtäläillä toteuttaa yksilöllisiä mahdollisuuksiaan, vaan vanhempien on arvioitava omien suunnitelmiansa mahdollisuuksia ja rajoja suhteessa lapsen keskipisteenä olemiseen (Gjerstad 2009, 226). Lapsen saanti aiheuttaaakin muutoksia jokapäiväisen elämän lisäksi myös ajankäytössä sekä huomion keskittämisessä (Huston & Holmes 2004, 105). Elämäntilanteiden muutokset voivat aiheuttaa myös muutoksia ihmissuhteisiin (Allan 2008, 5). Siirtyminen vanhemmuuteen vaatiikin järjestelmistä kumppanuuden uusiin haasteisiin, jolloin parit ovat alttiita stressille ja konflikteille (Keizer ym. 2010, 431). Tällaisten muutos- ja stressijaksojen aikana, kuten lapsen syntymä, parisuhteen laatu on tärkeää (Shapiro ym. 2000, 68).

Se, miten vanhemmat kokevat muutoksen siirryttäessä vanhemmuuteen voi vaihdella eri ihmisten välillä. Sèvonin tutkimuksen (2011, 60) mukaan naiset pitivät vanhemmuuden tuomaa muutosta elämässään kitkattomana tai myrskyisänä. Seitsemästä tutkimukseen osallistuneesta naisesta neljä raportoi jossain määrin vaativan elämäntilanteen yhdistyvän ongelmiin lapsen kanssa, kaksosten saamiseen tai taloudellisiin ongelmiin, mutta ongelmia liittyi myös liikaa työskentelevään kumppaniin tai epämiellyttäviin tai ei-perheystävällisiin työaikatauluihin (Sèvon 2011, 68). Raskauden alussa kaikkien tutkimukseen osallistuneiden naisten näkemys tulevaisuudesta ja omasta puolisoista oli optimistinen, mutta lapsen saannin jälkeen osan naisten kerronnassa ilmeni elämänkerrallisia häiriöitä sekä ihmissuhdekamppailuja (Sèvon 2011, 76). Tällöin naiset saattoivat olla pettyneitä puolisoidensa osallisuuteen lastenhoidossa, joka saattoi ilmetä turhautumisena, vihana sekä pettymyksenä puolisoa kohtaan (Sèvon 2011, 73). Toisaalta kaikkien naisten kerronta sisälsi myös myönteisiä näkökohtia myöhemmissäkin vaiheissa (Sèvon 2011, 77). Osa vanhemmista pystyy kuitenkin käsittelemään lapsen saannin aiheuttamat muutokset helpommin kuin toiset parit (Huston & Holmes 2004, 125).

Ikä, jolloin tietty elämänmuutos tapahtuu, voi vaikuttaa siihen, kuinka draamaattiseksi ihminen sen kokee (Jyrkämä 2008, 197). Koska vanhemmuus nähdään nykyisin valintana, vanhemmat voivat ajatella vaikean siirtymän vanhemmuuteen olevan heidän oma vikansa (Twenge ym. 2003, 576). Tieto pikkulapsiperhevaiheen kuormittavuudesta ja ohimenevyydestä voi kuitenkin suojata parisuhdetyytyväisyyden laskulta (Malinen 2011, 28). Enemmistöllä vanhemmista tyytyväisyys elämään ei myöskään muutu, ja pienellä rajatulla ryhmällä elämään tyytyväisyys kasvaa vanhemmaksi tulon myötä (Campos ym. 2013, 77). Vanhemmat myös pohtivat usein vanhemmuuden aiheuttamaa vastuullisuutta sekä lapsen aiheuttamia elämänmuutoksia jo ennen lapsen hankintaa (Sèvon & Huttunen 2002, 77).

2.2 Identiteetin muutokset

Vanhemmuus aiheuttaa monia muutoksia tunteiden, tehtävien ja vastuun suhteen sekä miehissä että naisissa (Sèvon 2009, 96). Lapsen saanti muuttaa naisten käsityksiä kehostaan, itsestään sekä suhteistaan. Näin ollen lapsen saanti vaikuttaa paljon äitien jokapäiväiseen elämään. (Sèvon 2009, 12.) Äitiyteen siirtymisen myötä naiset voivat kokea tarvetta määritellä uudelleen identiteettiään sekä äitinä että puolisona, mikä saattaa johtaa konflikteihin parisuhteessa (Sèvon 2009, 77). Jos lapsen saaminen aiheuttaa elämäkerrallisia häiriöitä voi olla tarpeen myös neuvotella ja määritellä uudelleen toisesta näkökulmasta parisuhteen rooleja (Sèvon 2011, 74).

Naiset ajattelevat tyypillisesti, että miesten täytyy olla terveitä, jotta he voivat hankkia perheelle elannon töissä ja auttaa kotona. Tällöin naiset usein ajattelevat, että miesten tarpeet menevät naisten tarpeiden edelle. Naiset esimerkiksi hoitavat usein yövalvomiset, vaikka he itsekin tarvitsisivat unta. Lapsen saannin myötä naisten arvomaailma muuttuukin usein niin, että omat tarpeet ja ura ei ole enää niin tärkeitä kuin lapsen ja miehen tarpeet. (Fox 2001, 381–382.)

Palkovitzin, Copesin ja Woolfolkin tutkimuksen (2001, 55) mukaan vanhemmuus oli keskeinen osa isien identiteettiä ja osa miehistä ei osannut edes kuvitella elämäänsä ilman lapsia. Lähes kaikki miehet ilmaisivat myös isyyden antaneen heille tarkoituksen tai suunnan elämässä. Osa miehistä koki rauhoittuneensa isyyden myötä, muuttuneensa vähemmän itsekeskeiseksi, vastuullisemmaksi, mutta isyys saatetaan kokea myös suurena järkytyksenä (Palkovitz ym. 2001, 55–57). Miehet saattavat myös muuttua perheorientoituneemmiksi isyyden myötä, kun taas avioliiton ei nähty saavan aikaan kyseisenlaista muutosta miehissä (Palkovitz ym. 2001, 57). Kun miehet ottavat vastuuta lapsista, he

voivat joutua lykkäämään, muuttamaan tai luopumaan unelmistaan, tavoitteistaan tai kiinnostuksistaan (Palkovitz ym. 2001, 62). Miehet ajattelivatkin isyyden tuoneen mukanaan suuria muutoksia elämäntyylissään (Palkovitz ym. 2001, 61).

2.3 Muutokset ihmissuhteissa

Lapsen saanti aiheuttaa usein muutoksia sekä parisuhteessa että muissa ihmissuhteissa. Suhteet joihinkin ihmisiin saattavat parantua lapsensaannin myötä, mutta samaan aikaan osaan ihmisistä suhteet voivat huonontua tai katketa kokonaan.

2.3.1 Vanhemmuuden vaikutus parisuhteeseen

Parisuhteen laadun heikkenemisestä pikkulapsivaiheessa on selvää tutkimusnäyttöä, mutta se ei ole niin vankkaa kuin yleisesti ajatellaan (Malinen 2011, 27). Joissain tapauksissa vanhempien tyytyväisyys parisuhteeseensa saattaa myös lisääntyä lapsen saannin myötä tai pysyä ennallaan (Twenge ym. 2003, 575). Shapiro, Gottmanin ja Carrèren pitkittäistutkimuksen (2000, 65) mukaan 13 äitiä koki parisuhdetyytyväisyyden laskua vasta vuoden päästä lapsen syntymästä ja neljä äitiä vasta kahden vuoden päästä lapsen syntymästä. Yhteensä laskua parisuhdetyytyväisyydessään koki 27 äitiä 43 äidistä. Näin ollen vanhempien kokema parisuhdetyytyväisyyden lasku ei ala välttämättä heti lapsen syntymän jälkeen. Lapset saattavat olla äideille myös ilon lähde ja antaa uuden merkityksen elämälle. Toisaalta äidit saattavat kokea myös ristiriitaa yksin olemisen ja ajan kanssa, väsymystä sekä tuntea itsensä epäpäteväksi vauvan hoitamisessa. (Sèvon 2009, 75.)

Myös isien laskevasta parisuhdetyytyväisyydestä on joitain merkkejä, mutta se ei ole niin merkittävää kuin äitien kohdalla (Shapiro ym. 2000, 65). Eerolan ja

Huttusen tutkimuksessa (2011, 226) isät kertoivat puolison antaman tuen puutteesta sekä parisuhderiidoista, jotka johtuivat erilaisista näkemyksistä lastenhoidosta.

Toisaalta lapsettomuuskaan ei takaa parisuhdetyytyväisyyden vakautta, vaan parisuhdetyytyväisyys voi laskea myös lapsettomilla (Shapiro ym. 2000, 60). Shapiron, Gottmanin ja Carrèren pitkittäistutkimuksessa (2000, 64) havaittiin, että niistä pareista, jotka eivät saaneet lapsia erosi 17, kun taas lapsia saaneista pareista yksikään ei eronnut. Toisaalta parit, joilla on lapsia, voivat sinnitellä huonossa parisuhteessa sen sijaan, että he eroaisivat. Parit, jotka saavat lapsia ovat kuitenkin voineet olla alun perin tyytyväisempiä parisuhteeseensa kuin ne parit, jotka eivät saa lapsia ainakaan avioliittonsa ensimmäisinä vuosina (Shapiro ym. 2000, 67).

Parisuhteissa, joita hoidetaan aktiivisesti, koetaan yleensä paljon myönteisiä ja vähän kielteisiä puolia (Malinen 2011, 55). Tyytyväinen puoliso on usein myös tyytyväinen vanhempi. Toisaalta joissakin perheissä puoliset ovat tyytyväisiä parisuhteeseensa, mutta kokevat suhteensa lapsen ongelmalliseksi. Kaikki puoliset eivät myöskään koe perhesuhteitaan samalla tavoin. (Malinen 2011, 47.)

Hustonin ja Holmesin tutkimuksen (2004, 122) mukaan mitä enemmän kahden työssäkäyvän vanhempien parisuhteissa isät osallistuivat lasten hoitoon, sitä enemmän he valittivat, arvostelivat ja muuten osoittivat tyytymättömyyttä vaimoilleen. Shapiron, Gottmanin ja Carrèren tutkimuksen (2000, 65) mukaan taas vaimojen parisuhdetyytyväisyys laski, jos mies osoitti kielteisiä tunteita heitä kohtaan, aviomies oli pettynyt avioliittoon tai mies tai vaimo tunsivat elämänsä kaoottiseksi. Jos taas mies osoitti rakkautta ja kiintymystä vaimoan kohtaan, ilmaisi korkeaa ymmärrystä vaimolleen ja heidän parisuhteelleen hy-

väntuulisuuden tai puheliaisuuden kautta tai vaimot ilmaisivat korkeaa ymmärrystä miestään ja heidän parisuhdettaan kohtaan, naisten parisuhdetyytyväisyys pysyi suhteellisen vakaana tai kasvoi. (Shapiro ym. 2000, 65.)

Lapsen saaneet naiset viettävät merkittävästi vähemmän aikaa puolisoidensa kanssa verrattuna naisiin, joilla ei ole lapsia, mikä taas voi vaikuttaa äidiksi tulleiden naisten parisuhdetyytyväisyyden laskuun (Dew & Wilcox 2011, 9–10). Uusien äitien parisuhdetyytyväisyyden lasku saattaa johtua vähentyneestä laatuajasta puolison kanssa ja näkemyksistä kohtuuttomien kotitöiden kasvusta (Dew & Wilcox 2011, 1). Toisaalta jo ennen lapsen syntymää kotitöiden teon epäoikeudenmukaisuus aiheuttaa parisuhdeongelmia sekä tyytymättömyyttä parisuhteessa (Huston & Holmes 2004, 125). Hustonin ja Holmesin tutkimuksen (2004, 115) mukaan naiset olivat kuitenkin kahden työssäkäyvän vanhemman perheissä tavallisesti tyytymättömimpiä miesten lastenhoidon kuin kotitöiden teon määrään. Jos naiset lopettavat työssäkäynnin vanhemmuuden myötä, heidän parisuhdetyytyväisyytensä saattaa myös laskea, kun taas työtuntien lisäämisellä voi olla myönteisiä vaikutuksia (Keizer ym. 2010, 434–435). Lapsensaannista mahdollisesti aiheutuneet kielteiset vaikutukset parisuhteeseen saattavatkin johtua parisuhteen ulkopuolisista tai tahattomista asioista, kuten juuri esimerkiksi työelämästä (Sèvon 2011, 70).

Dewin ja Wilcoxin tutkimuksen (2011, 8) mukaan mitä enemmän avioparien yhteinen aika väheni, sitä tyytymättömämpiä he olivat parisuhteeseensa. Vaikka vanhemmilla olisi yhteistä aikaa, he joutuvat tällöinkin usein olemaan valmiina hoitamaan lastaan (Huston & Holmes 2004, 123). Toisaalta yhteinen aika puolison ja lasten kanssa koetaan usein tärkeäksi (Malinen 2011, 53). Hyvä parisuhdehetki voi olla siis myös sellainen, jossa pari viettää yhdessä aikaa lapsen kanssa ja yhdistää näin samalla hetkeen myös vanhemmuuden (Malinen 2011,

58). Laatu-aika puolison kanssa ei tarvitse siis välttämättä olla kahdenkeskistä aikaa puolison kanssa.

2.3.2 Vanhemmuuden vaikutus muihin ihmissuhteisiin

Saadessaan lapsia vanhemmat suuntautuvat tavallisesti enemmän kotiin ja perheeseen kuin aiemmin. Siirtyminen perhe-elämäkeskeisemmäksi ja ystävien kanssa vietetyn ajan jättäminen taka-alalle on usein suuri muutos erityisesti nuorille vanhemmille. (Fox 2001, 385.) Vanhemmat ottavat lastenhoidon ja koti-töiden vaatiman ajan muiden ihmisten kanssa viettämästä ajasta, harrastuksista sekä muista vapaa-ajan toimista (Oinas 2010, 22). Lasten saanti rajoittaa ihmisten vapautta (Twenge ym. 2003, 576).

Naisten elämänpiiri kapenee yleensä lapsen syntymän myötä (Sèvon 2009, 72). Erityisesti äitiysloman alussa lapset saattavat eristää vanhempansa ja varsinkin äidit ulkomaailmasta. Vaikka lastensaanti voi näin ollen lisätä vanhempien yksinäisyyttä, se voi myös vähentää sitä suuremman perheen ja yhteisön kautta. (Keizer ym. 2010, 430.) Keizerin, Dykstran ja Poortmanin tutkimuksessa (2010, 435–436) lisääntynyttä yksinäisyyttä vanhemmuuden myötä koki kuitenkin vain miehet. Lapsen saanti asettaa usein fokuksen perheeseen, jolloin mies voi eristäytyä kavereistaan sekä kollegoistaan, mikä voi aiheuttaa vahvoja yksinäisyyden tunteita. Toisaalta lasten saantia enemmän avoliitosta avioliittoon siirtyminen voi aiheuttaa miehillä yksinäisyyden tunteen lisääntymistä. (Keizer ym. 2010, 435–436.)

Äiti saattaa myös uppoutua vauvan hoitamiseen niin, että isä tuntee olevansa ulkopuolinen. Tällöin isä saattaa vetäytyä yhä enemmän taka-alalle, eikä hän juurikaan osallistu lastenhoitoon. (Jallinoja 2000, 113.) Näin ollen isät eivät vält-

tämättä osallistu niin paljon lastenhoitoon kuin mitä he haluaisivat, sillä äiti saattaa tiedostamattaan omia lapsen.

Nykyaikana suhteet sukulaisiin ja isovanhempiin ovat usein etäiset, jolloin vanhemmat eivät saa välttämättä tukea vanhemmuuteensa heiltä. Myöskään ystäviltä tukea ei välttämättä ole saatavilla, koska heidän vapaa-aikansa kuluu usein omiin tarpeisiin. (Sèvon & Huttunen 2002, 95.) Vanhemmat joutuvat nykyisin siis usein selviytymään enemmän omin voimin lasten hoitamisesta, kun tukea ei ole saatavilla lähetyvillä. Eniten lastenhoitoapua vanhemmat saavat kuitenkin yleensä omilta vanhemmiltaan (Schmeeckle & Sprecher 2004, 360).

Osalle äideistä heidän äitiensä antama tuki lapsensaannin jälkeen onkin todella suurta. He saattavat viettää jopa useita päiviä vanhempiansa luona lapsensaannin jälkeen tai he saattavat muuten saada äideiltään paljon apua, esimerkiksi ruoan muodossa. (Fox 2001, 386.) Toisaalta kaikki äidit eivät kuitenkaan saa omilta äideiltään apua lastenhoidossa. Nykyaikana monen vanhemmat saattavat asua kaukana, jolloin heidän voi olla vaikea tarjota tukea lapsilleen. Lisäksi kaikki vanhemmat eivät välttämättä edes halua osallistua lastensa tukemiseen heidän saadessa lapsia. Näiden äitien puoliset osallistuvatkin yleensä enemmän lastenhoitoon ja kotitöiden tekoon kuin niiden äitien, joiden omat äidit auttavat heitä. Näillä äideillä on siis myös enemmän tarve kannustaa ja patistella miehiään tekemään kotitöitä ja hoitamaan lasta. (Fox 2001, 387.)

Siirryttäessä vanhemmuuteen ystäväpiiri usein pienenee, mutta toisaalta heihin pidetään usein enemmän yhteyttä kuin aiemmin. Erityisesti ystäviin, joilla myös on lapsia sekä omiin vanhempiin, pidetään enemmän yhteyttä lapsensaannin myötä. (Schmeeckle & Sprecher 2004, 362.) Sitä vastoin ystäviin, joilla lapsia ei ole, yhteydet saattavat hävitä kokonaan lapsensaannin myötä (Fox 2001, 385). Lapsensaanti saattaa luoda vanhemmille myös uusia ystävyssuhteita. Erityisesti uudet äidit saattavat ystäväystyä toisten äitien kanssa, joita hei-

dän lähiympäristössään asuu. Näin heillä on mahdollisuus jakaa äitiyden mukanaan tuomia asioita muiden vastaavassa tilanteessa olevien kanssa. (Fox 2001, 386.)

Sosiaaliset verkostot vaikuttavat epäsuorasti lapsen kehitykseen, sillä se vaikuttaa vanhemman kykyyn hoitaa vanhemman roolia. Vaikka sukulaiset ja ystävät vaikuttavat yleensä positiivisesti lasten kasvatukseen, vaikutus voi olla myös kielteinen. (Schmeeckle & Sprecher 2004, 360.) Esimerkiksi jos äidin ja hänen oman äitinsä suhde lapsen syntymän jälkeen on hyvin vahva, mies voi tuntea itsensä ulkopuoliseksi ja osallistua vähemmän myös lastenhoitoon ja kotitöiden tekoon. Yhtälailla naisten äidit saattavat kuitenkin myös tukea miehiä lastenhoidon suhteen. (Fox 2001, 387.)

2.4 Muutokset arjen toiminnoissa

Foxin mukaan vastuu lapsen hyvinvoinnista on sukupuolittunutta. Uusien äitien on hyväksyttävä vastuunsa vauvoistaan, kun taas isät voivat enemmän valita, kuinka aktiivisesti he osallistuvat vauvan hoitoon. (Fox 2001, 379.) Koska äidit ovat tavallisesti päävastuussa lastenhoidosta, heidän elämänsä muuttuu yleensä enemmän kuin miesten (Twenge ym. 2003, 576).

Edelleen naiset tekevät suuremman osan kotitöistä kuin miehet (Sayer & Fine 2010, 259). Jo ennen lasten saantia naiset tekevät suuremman osan kotitöistä kuin miehet, mutta naiset myös usein lisäävät lastensaannin myötä kotitöiden määrää enemmän kuin miehet (Huston & Holmes 2004, 113). Pienten lasten äidit käyttävät kotitöiden tekoon aikaa yli kuusi tuntia vuorokaudessa, josta lastenhoito vie yli kolmasosan. Pienet lapset lisäävät myös miehillä kotitöiden määrää, jolloin miesten käyttämä aika vuorokaudessa kotitöihin on yli kolme tuntia. (Oinas 2010, 22.) Toisaalta naiset eivät välttämättä edes yritä saa-

da miehiä tekemään enemmän kotitöitä lapsensaannin myötä, sillä he pyrkivät pitämään kodin ilmapiirin hyvänä (Fox 2001, 385). Dewin ja Wilcoxin tutkimuksen (2011, 7) mukaan kauemmin naimisissa olleilla äideillä kotitöiden määrän kasvu oli vähäisempää verrattuna lyhyemmän aikaa naimisissa olleisiin äiteihin. Puolisoiden välinen kotitöiden jako näyttäisi vaikuttavan parisuhteen hyvinvointiin (Malinen 2011, 52).

Puolisoiden välinen roolijako muuttuu usein perinteisempään suuntaan lasten syntymän myötä naisten jäädessä kotiin hoitamaan lasta miehen keskittyessä työelämään (Malinen 2011, 29). Erityisesti lastenhoidon osalta työnjako on tavallisesti sukupuolittunutta, mutta naisilla on tavallisesti suurempi vastuu muutenkin kotitöistä kuin miehillä (Craig 2007, 133). Foxin tutkimuksen (2001, 383) mukaan kotitöiden teko muuttuikin ensimmäisen vuoden aikana lapsensaannista selvästi perinteisempään suuntaan, mutta palasi aiemmin olleeseen kuvioon naisten palatessa työelämään. Kotitöiden teko saattoi muuttua lapsensaannin myötä myös oikeudenmukaisemmaksi. Erityisesti vaatehuoltoon, ruokatalouteen, siivoukseen ja päivittäisiin ostoksiin liittyvät työt lisääntyvät naisilla lapsen syntymän myötä (Oinas 2010, 22). Ongelmia saattaa syntyä, jos vanhempi ei halua perinteistä sukupuoliroolia (Twenge ym. 2003, 576). Perheroolien traditionalisoituminen lapsen syntyessä ei suoraan selitä parisuhdetyytyväisyyden laskua, mutta liittyy käsityksiin parisuhteen epäoikeudenmukaisuudesta (Dew & Wilcox 2011, 1). Dewin ja Wilcoxin tutkimuksen (2011, 7) mukaan uusilla äideillä perheroolikäyttäytyminen muuttui perinteisempään suuntaan, mutta tähän vaikutti parisuhteen kesto ja etninen alkuperä.

Naiset saattavat luopua tai heikentää ammatillista rooliaan hoivaroolinsa vuoksi (Twenge ym. 2003, 576). Tutkimukset osoittavat myös vahvaa suhdetta vanhemmaksi tulon ja työajan välillä, mutta vaikutusten suunta vaihtelee naisilla ja miehillä (Keizer ym. 2010, 430). Äidiksi tulevat naiset todennäköisesti vähentä-

vät työtuntiansa määrää ja lopettavat työnsä sekä vähemmän todennäköisesti lisäävät työtunteja toisin kuin ne naiset, jotka jäävät lapsettomiksi. Miehet kuitenkin usein lisäävät työtunteja, vaikka heistä tulee vanhempia, mutta muutos tapahtuu usein vuosien kuluessa. Toisaalta verrattaessa niihin miehiin, jotka eivät saa lapsia, lapsen saaneet miehet kasvattavat työtuntejaan vähemmän todennäköisesti. Lisäksi osa miehistä saattaa myös vähentää työtuntejaan lapsen saannin myötä. (Keizer ym. 2010, 433.)

Kun molemmat vanhemmista osallistuvat lasten hoitoon, mahdollistuu puolisoille muun muassa omien harrastusten harrastaminen ja oma aika. Vanhemmuuden jakamista pidetäänkin tärkeänä yksilöiden oman hyvinvoinnin, lasten ja parisuhteen kannalta. (Malinen 2011, 58.) Vanhemmuuden jakamiseen voi vaikuttaa esimerkiksi parisuhteen laatu ennen lapsen syntymää, perheen sosioekonominen status ja äidin käsitykset isän roolista. Schoppe-Sullivanin ja Mangelsdorfin tutkimuksen (2012, 363) mukaan parit osoittivat heikompaa yhteisvanhemmuutta, jos perheen sosioekonominen status oli heikompi ja kun isällä oli enemmän negatiivista tunteikkautta. Lisäksi parit, joiden vuorovaikutuksen laatu parisuhteessa oli korkeampi ennen lapsen syntymää, osoitti enemmän tukea vanhempien yhteistoimintaa kohtaan lapsen syntymän jälkeen. Äitien uskomukset isien rooleista vaikutti vanhemmuuden jakamiseen niin, että edistykselliset uskomukset omaavat äidit toimivat enemmän yhdessä puolisonsa kanssa heikoissa ja keskivertoparisuhteissa. Jos vuorovaikutuksen laatu oli ollut korkea, uskomuksilla ei ollut merkitystä. (Schoppe-Sullivan & Mangelsdorf 2012, 374–375.)

Vaikka isät haluaisivat osallistua lapsen hoitoon, se ei välttämättä onnistu niin hyvin kuin he toivoisivat sukupuolten välisten ristiriitojen sekä kodin, työn ja vapaa-ajan yhteensovittamisen haasteiden vuoksi (Mykkänen 2010, 18). Naiset kantavatkin tavallisesti valtaosan lapsen liittyvästä vastuusta (Sèvon & Huttu-

nen 2002, 72). Isän mukaan ottaminen vanhemmuuteen jo alusta asti voi kuitenkin auttaa häntä kiintymään lapseen ja ottamaan vastuuta lapsesta (Sèvon & Huttunen 2002, 95). Kun miehet ajattelevat heidän vaimojensa pitävän heitä pätevinä, he osallistuvat usein enemmän kotitöiden tekoon sekä lasten hoitoon (Huston & Holmes 2004, 115). Myös perheissä, joissa molemmat vanhemmat käyvät töissä, miehet osallistuvat tavallisesti hieman enemmän lasten hoitoon kuin yhden työssäkäyvän vanhemman perheissä (Huston & Holmes 2004, 126). Lisäksi lapsen kasvaessa vanhemmuus saatetaan jakaa aiempaa tasaisemmin (Sèvon 2011, 74).

Jotta äidit voisivat intensiivisesti keskittyä lapsen hoitoon, miesten tulisi olla vaatimatta liikaa huomiota itselleen ja jopa auttaa äitiä, erityisesti jos äidit eivät muuten saa tukea (Fox 2001, 380). Lastenhoitoon paljon osallistuvat isät, jotka pitävät lapsen tarpeista huolenpitämistä tärkeimpänä asiana ja joiden vaimot hoitavat intensiivisesti vauvaa, ovat usein kiitollisia vaimoilleen heidän antamastaan hoivasta lapselle. He eivät myöskään kyseenalaista vaimojensa vauvassa kiinni olemista. Sen sijaan miehet, jotka osallistuvat vähemmän lastenhoitoon ovat usein ärsyyntyneempiä vaimojaan kohtaan, sillä vaimot saattavat olla niin kiinni lapsessa, jolloin miehet kokevat ettei heillä ole tilaa osallistua lastenhoitoon tai miehet olettavat, että naiset odottavat miesten osallistuvan lastenhoitoon enemmän. (Fox 2001, 380.)

Jotta erityisesti työväenluokkaiset naiset voisivat olla intensiivisiä äitejä, heidän miesten täytyy olla suostuvaisia tähän. Muuten miehet saattavat vaatia itselleen aikaa ja huomiota ikään kuin velkana naisten lapselle antamasta ajasta. Tällöin naiset saattavat vastata miehen tarpeisiin jopa enemmän kuin ennen lapsen syntymää. Naiset ovat usein lapsen syntymän jälkeen myös enemmän taloudellisesti riippuvaisia miehistään. (Fox 2001, 380–381.) Lisäksi sosiaalinen eristäy-

tyminen, mitä lapsensaanti saattaa aiheuttaa voi lisätä vaimojen riippuvaisuutta puolisoistaan (Fox 2001, 385).

3 TOIMIJUUS

Toimijuuden käsitettä käytetään yleisesti monilla tutkimusalueilla, mutta siitä huolimatta sen määrittely on epäselvää. Yleensä se on kuitenkin liitetty löyhästi aktiiviseen pyrkimykseen, aloitteiden tekoon ja omaan elämäntilanteeseen vaikuttamiseen. (Eteläpelto ym. 2013, 46.) Toimijalla ajatellaan olevan vapaus valita ja mahdollisuus jättää myös toimimatta (Vaattovaara 2015, 77). Tässä tutkimuksessa keskitytään tarkastelemaan toimijuutta perhe-elämän kontekstissa vanhempien näkökulmasta.

3.1 Toimijuuden ulottuvuudet

Toimijuuden ajatellaan usein rakentuvan tilanteissa ja vuorovaikutuksessa (Ojala, Palmu & Saarinen 2009, 15). Toimijuuteen liittyvät myös sosiaaliset, taloudelliset ja yhteiskunnalliset rakenteet sekä kulttuuriset normit, jotka vaikuttavat yksilöiden toimintaan. Näin ollen yksilöiden toimintaa ohjaavat heidän omien valintojensa lisäksi yhteiskunnan rakenteet. (Eteläpelto, Heiskanen & Collin 2011, 18.) Lisäksi toimijuuteen vaikuttavat yksilötason erot kyvyissä, taidoissa ja harkinnassa (Hitlin & Elder 2007, 173). Toimijuus muodostuu siis sekä ulkoisista että yksilöllisistä olosuhteista, jotka ohjaavat sitä, mihin yksilö kiinnittää huomiota (Hitlin & Elder 2007, 175).

Toimijuuden ulottuvuuksina voidaan pitää kykenemistä, osaamista, haluamista, täytymistä, voimista ja tuntemista. Tällöin kykenemisellä tarkoitetaan ennen kaikkea ruumiillista kykenemistä. Osaaminen taas liittyy tietoihin ja taitoihin. Haluamiseen vaikuttavat tavoitteet, päämäärät sekä motivaatio. Täytymiseen liittyvät pakot, esteet ja rajoitteet, mitkä rajoittavat ihmisen toimintaa niin fyysisesti kuin sosiaalisesti. Voiminen viittaa mahdollisuuksiin ja vaihtoehtoihin,

kun taas tunteminen tunteisiin, arvioihin sekä arvostuksiin. (Jyrkämä 2008, 195.)

Toimijuuteen liittyy myös ajallinen ulottuvuus, sillä menneisyys, nykyisyys ja tulevaisuus vaikuttavat ihmisten toimintaan. Ihmisten tavat tulevat hänen menneisyydestään, arvioinnit nykyhetkestä ja tulevaisuus suuntaa mielikuvia. (Eteläpelto ym. 2011, 21.) Aiemmin tehdyt valinnat, toiminta ja kokemukset suuntaavat siis ihmisten myöhempää toimintaa (Närvi 2014, 44).

Hitlin ja Elder ovat jakaneet toimijuuden neljään erilaiseen analyttiseen toimijuuden tyyppiin. Nämä ovat eksistentiaalinen-, identiteetti-, prakmaattinen- sekä elämänkaaritoimijuus. (Hitlin & Elder 2007, 170.) Nämä toimijuuden tyypit edustavat erilaista suhdetta toimijan ja hänen aikahorisonttinsa välillä (Hitlin & Elder 2007, 171). Eksistentiaalista toimijuutta voidaan käyttää kaikissa tilanteissa, prakmaattista toimijuutta uusissa tilanteissa, identiteettitoimijuutta toistuvissa tilanteissa ja elämänkaaritoimijuutta elämän poluilla (Hitlin & Elder 2007, 176). Käytännöllinen eli prakmaattinen toimijuus korostaa päällekkäisyyttä käytännöllisten oivallusten ja ihmistoiminnan riippuvaisen luonteen välillä. Käytännöllistä toimijuutta ilmaistaan sen tyyppisissä toiminnoissa, jotka on valittu kun tavanomaiset reaktiot toistuviin sosiaalisiin toimintoihin epäonnistuvat. Jos totut tavat eivät toimi, ihmisten täytyy tehdä valintoja, ja ne valinnat tulevat väkisin toiminnan mukana, ei toiminnasta erillään. (Hitlin & Elder 2007, 178.) Identiteettitoimijuus liittyy valmiuksiin toimia rooliodotusten mukaisesti (Hitlin & Elder 2007, 176). Käyttäytymisestä saatu palaute motivoi tällöin toimimaan vaatimusten mukaisesti. Ihmiset eivät myöskään toimi sattumanvaraisesti vaan pyrkivät tilanteisiin, joissa voivat rakentaa ja täyttää tärkeitä identiteettisitoumuksia (Hitlin & Elder 2007, 180).

Elämänkaaritoimijuuteen sisältyy kaksi näkökulmaa. Toinen näistä liittyy yksilön uskomuksiin kyvyistään saavuttaa elämänsä tavoitteet ja toinen toimintaan, jolla on vaikutuksia pitkällä aikavälillä. (Hitlin & Elder 2007, 182.) Elämänkaaritoimijuutta voidaan käyttää yksilöiden tutkimiseen, jolloin toimijuus voidaan määritellä kyvyksi muotoilla ja pyrkiä suunnittelemaan elämänsä (Hitlin & Elder 2007, 183). Eksistentiaalinen toimijuus on olennainen osa sosiaalista ja omaehtoista toimintaa. Siihen liittyy myös vapaa tahto ja sitä myöten mahdollisuus toimia toisin. Eksistentiaalista toimijuutta voi siis pitää universaalina inhimillisenä mahdollisuutena. (Hitlin & Elder 2007, 177.)

Toimijuus voidaan jakaa kolmeen tasoon, jotka ovat makrotaso, johon liittyy esimerkiksi diskurssiiviset rakenteet, mesotaso eli instituutioiden ja yhteisöjen taso sekä mikro- eli yksilöiden taso. Tässä tutkimuksessa toimijuutta tarkastellaan mikrotasolla, jolloin tarkastelun kohteena on se, kuinka ihmiset itse määrittelevät toimijuuttaan. (Ojala ym. 2009, 15–16.)

3.2 Toimijuutta rajoittavat ja edistävät tekijät

Toimijuuteen vaikuttaa muun muassa sukupuoli, ikä, sukupolvi, yhteiskuntaluokka, kulttuurinen tausta, ajankohta sekä ympäristö (Jyrkämä 2008, 192). Sekä lasten että vanhempien mahdollisuudet toimijuuteen ovatkin aina riippuvaisia tietystä yhteiskunnallisesta ja historiallisesta tilanteesta (Gjerstad 2009, 24). Toimijuuden ajatellaan olevan sidoksissa rakenteisiin, diskursseihin, valtaan ja tapoihin, joilla sosiaaliset ja taloudelliset rakenteet rajoittavat ja resursoivat yksittäisiä toimia (Eteläpelto ym. 2013, 48). Ihmiset eivät ole siis täysin vapaita toimimaan, kuten he tahtoisivat, vaan heidän toimijuuttaan voi rajoittaa monet eri asiat. Samalla ne voivat myös antaa henkilöille mahdollisuuksia toimijuuteen, esimerkiksi iän suhteen.

Henkilön voidaan ajatella aina voivan toimia myös toisin (Barnes 2000, 9). Ihmiset eivät toista vain passiivisesti olemassa olevia sosiaalisia ja kulttuurisia järjestyksiä, vaan he valitsevat itselleen sopivia tapoja toimia (Vaattovaara 2015, 76). Toisaalta toimijuus ei ole aina kuitenkaan aktiivista toimintaa, vaan toimijuuteen voi myös ajautua (Vaattovaara 2015, 78). Kaiken toimijuuden pohjana on kuitenkin aina itseohjautuva toiminta. Jopa vähän valtaa omaavilla ihmisillä on mahdollisuus tehdä elämäänsä koskevia päätöksiä. (Hitlin & Elder 2007, 177.)

Ihmiset yleensä kuvaavat omaa toimintaansa käyttämällä vapaaehtoisuuden käsitettä. Ihmiset ovat kuitenkin sosiaalisia agenteja, jotka vaikuttavat toisiinsa ollessaan vuorovaikutuksessa. (Barnes 2000, 2.) Ihmiset määrittelevät siis toistensa toimijuutta erilaisissa arjen tilanteissa, joten toimijuus muodostuu suhteessa muihin ihmisiin (Jyrkämä 2008, 196). Toimijuus voidaankin nähdä yksilöön tai ryhmään perustuvana (Kagitcibasi 2007, 191). Vanhempien toimijuuteen vaikuttaa siis esimerkiksi puoliso.

Toimijuudella ja vallalla on tiivis suhde, joka tulee erityisen hyvin ilmi tarkasteltaessa yksilöiden toimijuutta rajoittavia tekijöitä. Tällöin yksilöiden toimijuutta ja autonomiaa rajoittavat yhteiskunnallisten vallankäyttäjien, instituutioiden ja kulttuuristen normien ja lähiyhteisöjen ylläpitämät ja harjoittamat rajoitteet. (Eteläpelto ym. 2011, 14.)

Toimijuuden avulla voidaan ymmärtää ja analysoida arki- ja elämäntilanteita sekä vuorovaikutusta (Jyrkämä 2008, 196). Vanhemmat voivat muodostaa valikoivia ennakkopäätöksiä, jotka määrittävät käytännön toimintaa (Gjerstad 2009, 57). Myös uskonto sekä ideologiset ja elämäntavalliset valinnat voivat vaikuttaa toimijuuteen (Gjerstad 2009, 58). Vanhempien arvot eivät kuitenkaan välttämättä johda niiden mukaiseen toimintaan lapsia kohtaan (Gjerstad 2009, 269). Vanhempien toimintaa voi rajoittaa heidän työajat, lasten hoitoajat ja yleiset aikaan

liittyvät seikat (Gjerstad 2009, 275). Arki vaatii usein rutiineja ja toistoja, jolloin toimijuus voi näyttäytyä heikkona elinolosuhteiden ja yhteiskunnallisten rakenteiden pakottamana (Vaattovaara 2015, 78–79).

3.3 Sukupuoli ja toimijuus

Sukupuolen vaikutus toimijuuteen riippuu siitä, kuinka sukupuoli käsitetään ja miten sukupuolinen toimija ymmärretään (Ojala ym. 2009, 16). Ruumiillisen sukupuolen lisäksi sukupuoli voidaan jakaa sosiaaliseen sukupuoleen. Toisaalta ruumiillistakin sukupuolta voidaan ymmärtää vain sukupuolelle annettujen kulttuuristen merkitysten avulla. (Ojala ym. 2009, 17–18.) Tässä tutkimuksessa sukupuoli ymmärretään ennen kaikkea ruumiillisena sukupuolena. Tutkimuksessa otetaan kuitenkin huomioon myös kulttuuristen merkitysten vaikutus sukupuoleen.

3.3.1 Miesten ja naisten toimijuuteen liittyvät odotukset

Koska sukupuolella on vaikutusta toimijuuteen, on sillä vaikutuksia äitien ja isien toimintaan lapsen saannin jälkeenkin. Sukupuolille asetetaan tiettyjä odotuksia ja oletuksia, jotka tulevat ilmi jokapäiväisessä elämässä (Vaattovaara 2015, 80). Esimerkiksi naisten odotetaan usein edelleen jäävän hoitamaan lapsia kotiin miesten keskittyessä työelämään, jolloin toisin toimiminen saattaa herättää ihmetystä muiden ihmisten keskuudessa. Ihmiset toimivatkin usein rutinoituneesti omien kokemustensa ja yhteiskunnan määrittelemien sukupuoliodotusten mukaisesti (Ojala ym. 2009, 22). Näin arkiset rutiinit ja toistot tuottavat ja ylläpitävät sukupuolta sekä sukupuolten yhteiskunnallisia järjestyksiä (Ojala ym. 2009, 18). Ihmiset voivat toimia joko sukupuolensa mukaisesti tai sitä vastaan (Ojala ym. 2009, 17). Mies saattaa jäädä esimerkiksi kotiin hoitamaan lasta naisen keskittyessä työelämään. Tällainen sukupuolen vastainen toiminta tulee

selkeämmin ilmi kun taas sukupuolen mukainen toiminta saattaa näyttäytyä melko näkymättömänä.

Vanhemmuuteen ja henkilökohtaista elämää koskeviin valintoihin vaikuttavat aiemmat kokemukset, elämäntilanne ja tulevaisuuden odotukset, naisten ja miesten ihanteet ja toiveet sekä kulttuuriset käsitykset äitiydestä ja isyydestä, lapsuudesta ja sukupuolten välisten suhteiden järjestämisestä. Lisäksi valintoihin vaikuttavat toimijoiden resurssit ja toiminnan materiaaliset ehdot, ruumiillisuus sekä sattuma. (Närvi 2014, 196.) Näin ollen kyseessä on hyvin moninainen kokonaisuus, joka voi muuttua myös eri tilanteissa. Valinnoista neuvotel- laan usein myös erityisesti puolison, mutta mahdollisesti myös muiden läheis- ten kanssa (Närvi 2014, 196).

Nykyaikana ihmiset neuvottelevat kumppaniensa yksilöllisten toiveiden poh- jalta parisuhteeseen ja perheeseen liittyvistä asioista, jossa perinteiset käytännöt ja työnjako eivät ole itsestäänselvyyksiä. Ihmisten on itse mietittävä muun mu- assa millaisessa parisuhteessa he haluavat elää, haluavatko he lapsia ja millaisia valintoja he haluavat tehdä lapsen hoidon ja kasvatuksen suhteen sekä millaista vanhemmuutta he haluavat toteuttaa. (Närvi 2014, 39.) Toisaalta sekä miehillä että naisilla ei välttämättä ole kykyä, halua tai vapautta valita mitä tahansa (Närvi 2014, 40). Näin ollen vanhempien toiveet eivät välttämättä vastaa todel- lisuutta esimerkiksi lapsen hoidon suhteen. Lisäksi esimerkiksi omien vanhem- pien tavat toimia voivat ohjata heidän lastensa toimintaa vanhemmuudessa, jolloin yksilöllisiltä valinnoilta näyttävät valinnat eivät todellisuudessa välttä- mättä ole niin yksilöllisiä kuin mitä voisi ajatella (Närvi 2014, 40).

3.3.2 Miesten ja naisten toimijuus vanhemmuudessa

Monet ihmiset ovat nykyaikana lykänneet omaa vanhemmaksi tuloaan. Lapsenhankinnan lykkäämisen voidaan nähdä johtuvan monista eri asioista, kuten esimerkiksi elämäntapavalinnoista tai työelämän rakenteista. Esimerkiksi talous ja työelämän rakenteelliset ehdot vaikuttavat mahdollisuuksiin perustaa perhe, ja nämä ehdot voivat olla naisille ja miehille erilaisia. Myös vanhempien hoiva- ja työmarkkinaratkaisut voivat ilmentää erilaisia toimijuuden tapoja. Vanhemmat saattavat toimia tietyllä tavalla esimerkiksi sen vuoksi, että he haluavat toimia niin, tai koska suurin osa muistakin ihmisistä toimii niin. Myös yhteiskunnan rakenteet vaikuttavat siihen, kuinka miesten ja naisten ajatellaan voivan toimia. (Närvi 2014, 23.)

Naisten ajatellaan joutuvan luopumaan aiemmasta toimijuudestaan ja tekemään valintoja esimerkiksi työelämän suhteen kun taas miesten kohdalla ajatellaan, että heidän toimijuutensa pysyy muuten samana, mutta lisäksi siihen yhdistyy isän rooli (Närvi 2014, 37). Vanhemmuuden myötä lapsen hyvinvoinnista huolehtimisesta tulee usein myös tärkeä osa äidin toimijuutta. Myös isien toimijuudessa lapsen hyvinvoinnista huolehtiminen voi olla suuressa osassa, mutta isien kohdalla yhteiskunta ei aseta tähän yhtäläillä vaatimuksia kuin äitien kohdalla. (Sèvon & Notko 2008, 16.) Näin ollen lapsen saanti aiheuttaa todennäköisesti enemmän muutoksia naisten kuin miesten toimijuudessa.

Lapsen saannin aiheuttamat muutokset naisten lisääntyneessä kotitöiden teossa voivat johtua useasta erilaisesta toimijuudesta. Naisten toimijuus voi ilmentää halua luoda ”hyvän äitiyden” ajatusta, jolloin he tekevät enemmän kotitöitä. Naiset saattavat myös suojella lastensa hyvinvointia, esimerkiksi siivoamalla enemmän kuin ennen. Toisaalta joidenkin naisten toimijuus lisääntyneen koti-

töiden suhteen saattaa johtua halusta edesauttaa lapsen ja hänen isänsä suhteen muodostamista, jolloin miehet voivat olla lapsen kanssa. Jotkut naisista myös kokevat kotitöiden teon tervetulleena "taukona" lapsenhoidosta, miesten leikkiessä vauvan kanssa. Ironista kyllä, yksi tekijä naisten toimijuudessa, joka vetää miehiä aktiiviseen isyyteen, voi olla sovinnaisempi kotitöiden jakaminen. (Fox 2001, 384–385.)

Työelämä saattaa vaikuttaa vanhempien toimijuuteen monella tapaa. Vanhempien työtilanteet saattavat vaikuttaa siihen, kuinka vanhemmat jakavat perhevapaan ja lastenhoitovastuun. Jos esimerkiksi äiti on työttömänä, hän saattaa jäädä kotiin hoitamaan lasta miehen keskittyessä työelämään, vaikka todellisuudessa vanhempien toiveet saattavat olla toisenlaisia. (Närvi 2014, 148.) Vanhemmat saattavat myös esimerkiksi palata työelämään lapsen saannin jälkeen aikaisemmin kuin mitä he ovat suunnitelleet, jos he saavat hyvän työtilaisuuden (Närvi 2014, 133) tai työpaikka luo paineita työhön paluuseen (Närvi 2014, 131). Muutenkin työ saattaa vaikuttaa siihen, kuinka paljon aikaa vanhemmat lapsen kanssa voivat viettää. Toisaalta jompikumpi vanhemmista saattaa jäädä lapsen kanssa kotiin pitemmäksi ajaksi kuin mitä on suunnitellut, jos hänellä ei ole työtä mihin palata eikä hän ole saanut työtä kotona ollessaan (Närvi 2014, 135). Näin ollen vanhempien toiveet eivät aina vastaa heidän todellista toimintaansa.

Vanhempana olemiseen kuuluu olennaisena osana vastuun kantaminen, arkinen huolenpito sekä hoivatyö (Sèvon & Notko 2008, 34). Perheiden arjessa, niitä muodostettaessa ja niiden hajotessa neuvotellaan sukupuolten välisten vastuiden ja velvollisuuksien jakamisesta ja jakautumisesta (Sèvon & Notko 2008, 13). Kahden vanhemman perheisiin liittyy siis olennaisena osana neuvottelu perhetä koskevista asioista, jolloin vanhemmat eivät voi toimia vain oman tahtonsa mukaisesti. Isät haluavat tavallisesti osallistua vanhemmuuteen, mutta he pyr-

kivät tekemään sen niin, että heidän ei tarvitse ottaa riskejä työurassaan eikä kyseenalaistaa liikaa äidin hoivaajan asemaa. Äidit taas tavallisesti haluavat käyttää suurimman osan perhevapaista. (Närvi 2014, 206.)

4 TUTKIMUSTEHTÄVÄ JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tutkimuksen tavoitteena on tutkia ensimmäistä kertaa vanhemmaksi tulleiden vanhempien kokemia muutoksia parisuhteessa ja vanhempien toimijuudessa. Tavoitteenani on saada myös selville, mitkä asiat rajoittavat tai edistävät vanhempien toimijuutta. Pysin saamaan tutkimuksessa esille vanhempien oman kokemuksen heidän toimijuudestaan ja siihen vaikuttavista asioista. Tarkoituksenani on tarkastella sekä miesten että naisten näkökulmaa toimijuuteensa, sillä vanhemmuuteen siirtymää tarkastelleet tutkimukset ovat usein keskittyneet vain toiseen vanhemmista, jolloin tarvitaan tutkimuksia, joissa otetaan huomioon molempien sukupuolten mielipiteet. Lisäksi niissä tutkimuksissa, joissa on tutkittu vanhempien toimijuutta, on havaittu, että äitien ja isien toimijuudessa on havaittavissa ainakin jossain määrin eroja (kts. Närvi 2014, Fox 2001).

Tutkimuskysymykseni ovat:

1. Miten vanhempien toimijuus ilmenee vanhemmuuden siirtymävaiheessa?
2. Miten vanhempi kokee oman toimijuutensa muuttuneen vanhemmuuden myötä?
3. Mitkä asiat rajoittavat/edistävät vanhemman toimijuutta?

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN

5.1 Tutkimukseen osallistujat

Tutkimukseen osallistui henkilöitä, jotka ovat saaneet ensimmäisen lapsensa viimeisen puolentoista vuoden aikana aineistonkeruun ajankohdasta. Näin ol- len tutkittavilla oli korkeintaan puolentoista vuoden ikäinen lapsi. Tutkittavia haettiin tutkimukseen useasta eri kautta. Tiedustelin tutkittavia seurakuntien lastenohjaajilta eripuolelta Keski-Suomesta sekä tuttaviltani. Lisäksi käytin tut- kittavien saamisessa lumipallotekniikkaa, jolloin sain tutkittavia muiden tutki- mukseen osallistuneiden henkilöiden avulla. Yhteensä osallistujia tutkimukses- sa oli kaksikymmentä, joista kaksitoista oli äitiä ja kahdeksan isää. Iältään vas- taajat olivat 21–35-vuotiaita. Lapsen ikä vaihteli 3 kuukaudesta 17 kuukauteen. Vanhemmista yksi oli yksinhuoltaja ja muut vastaajat elivät kahden vanhem- man perheessä. Avioliitossa vastaajista oli 15 ja neljä vastaajista eli avoliitossa puolisonsa kanssa. Lisäksi yksi vastaaja oli naimaton. Parisuhteen pituudet vaihtelivat 1 vuodesta 12,5 vuoteen. Vastaajista kuudella oli keskiasteen koulu- tus, seitsemällä alempi korkeakoulututkinto, viidellä ylempi korkeakoulutut- kinto sekä kahdella liseniaatin tai tohtorintutkinto. Vastaajien työtilanteet oli- vat erilaisia, yhdeksän tutkittavista oli palkansaajana, yksi tuntityössä, yksi työttömänä tai lomautettuna, neljä vanhempainvapaalla ja neljä hoitovapaalla sekä yksi hoito- ja opintovapaalla. Pysyvä tai toistaiseksi voimassa oleva työ- suhde oli yhdeksällä vastaajalla ja kahdeksalla vastaajista oli määräaikainen tai tilapäinen työsuhde. Lisäksi kolmella tutkimukseen osallistuneella henkilöllä ei ollut voimassa olevaa työsuhdetta.

5.2 Aineistonkeruumenetelmänä verkkokysely

Tutkimuksen aineisto kerättiin käyttämällä laadullista verkkokyselyä. Aineistonkeruu on tehty marraskuun 2016 ja tammikuun 2017 välisenä aikana verkkokyselyn avulla, joka sisälsi sekä avoimia kysymyksiä että monivalintakysymyksiä. Kyselyn teossa käytin Webropol-ohjelmaa.

Päädyin käyttämään tässä tutkimuksessa verkkokyselyä, sillä menetelmä sopii hyvin lapsiperheiden tutkimiseen ja on helppo toteuttaa. Kyselyssä tutkittava pystyy itse valitsemaan sopivan vastausajan, jolloin hänellä on aikaa pohtia vastauksia (Valli 2001, 101). Erityisesti juuri pienten lasten vanhemmille voi olla todella hyvä, että he pystyvät valitsemaan sopivan ajankohdan vastaamiseen. Lisäksi verkkokyselyn teko on edullista eikä tekstiä tarvitse litteroida, jonka vuoksi sitä voidaan pitää hyvänä menetelmänä tutkimusta tehtäessä (Vehovar ja Manfreda 2008, 178).

Osa tutkittavista sai linkin kyselyyn (liite 1) oman sähköpostinsa kautta ja osa nettilinkin kautta niin, että tuttavani lähettivät sen tutkittavalle yksityisessä viestissä Facebookin kautta. Muutamalle tutkittavista lähetin linkin kyselyyn myös uudelleen tai sähköpostilla muistutuksen, jonka ansiosta sain kasvatettua kyselyyn osallistuneiden määrää.

Tässä tutkimuksessa aluksi kysyttiin suostumus tutkimukseen osallistumisesta sekä tutkittavien henkilötietoja. Taustatietokysymyksissä hyödynsin Paletti-tutkimuksessa (Rönkä, Malinen & Lämsä 2009) käytettyä luokittelua ammatillisen koulutuksen, työtilanteen sekä työsuhteen osalta. Taustatietojen jälkeen kysymyksiä esitettiin liittyen lapsenhankintapäätökseen, lapsen hoidon järjestämiseen, ajankäyttöön, työn ja perheen yhteensovittamiseen, vanhemmuuden mukanaan tuomiin muutoksiin sekä yhteiskunnan asettamiin vaatimuksiin vanhemmuudelle. Kyselyyn liittyvät teemat pyrin tekemään aiemman tutkimuskir-

jallisuuden perusteella. Lopuksi tutkittavilla oli mahdollisuus kertoa vielä jotain vapaasti, jos he halusivat sekä antaa puolisonsa sähköpostiosoitteen, jos tämä oli halukas osallistumaan tutkimukseen eikä ollut siihen vielä osallistunut.

Lapsenhankintapäätökseen liittyen kyselyssä oli kolme kysymystä. Tähän osioon kuuluvat kysymykset olivat kaikki avoimia kysymyksiä. Osiossa käytin Närvin (2014) väitöskirjassa käyttämiä kysymyksiä ”Millaisia keskusteluja kävitte puolisosi kanssa lapsen hankinnan suhteen? Olitteko samoilla linjoilla?” ja ”Miten päädyitte ensimmäisen lapsen hankintaan?”, johon lisäsin apukysymyksiä (esim. oliko lapsi suunniteltu, elämäntilanteenne). Lisäksi muokkasin Närvin käyttämän kysymyksen perusteella osion kolmannen kysymyksen (Oliko ajankohta lapsen hankinnalle sellainen mitä toivoit vai olisitko toivonut ajankohdan olevan aiemmin/myöhemmin?).

Lapsen hoidon järjestämiseen liittyen kyselyssä oli sekä puolistrukturoituja, avoimia että valmiiksi strukturoituja kysymyksiä. Yhteensä tähän osioon kuului kymmenen kysymystä. Kyseisessä osiossa käytin Johanna Närvin (2014) väitöskirjassaan käyttämää kysymystä (Onko teillä puolisosi kanssa tukiverkostoja, joilta saatte apua lapsen hoitoon?) muokattuna niin, että lisäsin siihen valmiit vastausvaihtoehdot sekä kysymyksiä (Oliko perhevapaan järjestämisessä hankaluuksia (esim. talous, työn luonne, ajankohta, esimies)?, Miten perheessänne on käytetty/jaettu perhevapaita (äitiys, isyys, ja vanhempainvapaita ja Mikä mielestäsi olisi ihanteellisin hoivan järjestämisen tapa perheessänne?). Lisäksi tässä osiossa hyödynsin muokattuna Paletti-tutkimuksesta (Rönkä ym. 2009) kahta kysymystä (Kuinka te olette kotona jakaneet lastenhoitoon liittyvät velvollisuudet ja päivittäiset rutiinit?, Kuka perheessänne pääasiassa päättää seuraavista lasta koskevista asioista?). Näitä kahta kysymystä muokkasin niin, että poistin niistä kohdat, jotka eivät koske pienten lasten vanhempia tai niin, että ne sopivat paremmin pienten lasten kohdalle. Lisäksi lisäsin molempiin kysy-

myksiin kohdan (vastaa lapsen ruokailusta) tai kohtia (miten lasta kasvatetaan, kuka lasta hoitaa, lapseen liittyvät hankinnat sekä mitä lapsi syö). Lisäksi kysymyksessä, jossa kysyttiin vanhempien lasten kasvatukseen liittyvistä erimielisyyksistä (Millaisista lapsen kasvatukseen liittyvistä asioista sinulla ja puolisolasi on eniten erimielisyyksiä?), hyödynnettiin samaa muokattua pohjaa kuin kysymyksessä ”Kuka perheessänne pääasiassa päättää seuraavista lasta koskevista asioista”.

Ajankäyttöön liittyen kyselyssä oli kaksi kysymystä, joista ensimmäinen kysymys sisälsi valmiit vastausvaihtoehdot ja jälkimmäinen oli avoin kysymys. Molemmat osiossa käytetyt kysymykset muokkasin Närvin väitöskirjassaan (2014) käyttämien kysymysten perusteella tähän kyselyyn sopiviksi (Millaisia neuvotteluja käytte puolisosi kanssa ajankäyttöön liittyen?) ja (Ihmisten aika jakautuu erilaisten asioiden välillä. Mihin sinulla on mielestäsi aikaa liian vähän/liikaa?) niin, että lisäsin niihin valmiit vastausvaihtoehdot.

Työn ja perheen yhteensovittamisesta kyselyssä oli kolme kysymystä (Mietitkö puolisosi kanssa lapsenhankinnan ajoitusta työtilanteen kannalta?, Miten työpaikallasi on suhtauduttu perheellistymiseen? ja Jos olet palannut työelämään, palasitko työhön aiemmin/myöhemmin kuin olisit halunnut?), jotka kaikki olivat avoimia kysymyksiä. Nämä kaikki kysymykset otin Närvin (2014) väitöskirjassa käyttämistä kysymyksistä.

Vanhemmuuden tuomia muutoksia elämään kyselyssä kysyttiin neljän kysymyksen avulla, esimerkiksi Miten vanhemmaksi tulo on vaikuttanut elämääsi (esim. parisuhde, harrastukset, työelämä)?. Nämä kaikki neljä kysymystä olivat avoimia kysymyksiä, joiden avulla oli tarkoitus kerätä tietoa erityisesti toista tutkimuskysymystä varten (Miten vanhempi kokee oman toimijuutensa muuttuneen vanhemmuuden myötä?).

Yhteiskunnan asettamia vaatimuksia vanhemmuudelle kysyttiin kolmen kysymyksen avulla (Koetko voivasi toteuttaa sellaista äitiyttä/isyyttä, jollaista tahoisit toteuttaa? Jos et, mitkä asiat estävät tämän?, Millaisia vaatimuksia yhteiskunta ja muut ihmiset mielestäsi asettavat vanhemmuudellesi? ja Vaikuttavatko muiden ihmisten mielipiteet toimintaasi vanhempana? Jos kyllä, miten ja keiden?). Tähän osioon kuuluvat kysymykset olivat kaikki avoimia kysymyksiä.

5.3 Aineiston analyysi

Aineisto on analysoitu käyttämällä aineistolähtöistä analyysia. Aineistolähtöistä analyysia on hyvä käyttää erityisesti silloin, jos ilmiöstä ei ole etukäteen juuri tietoa (Eskola & Suoranta 2008, 19), kuten esimerkiksi ensikertaa vanhemmaksi tulleiden vanhempien toimijuudesta. Aineistolähtöisessä analyysissa analyysiyksiköt eivät ole etukäteen sovittuja, vaan ne valitaan aineistosta tutkimuksen tarkoituksen ja tehtävänasettelun mukaisesti. Analyysiin ja sen lopputulokseen liittyvä teoria koskeekin vain analyysin toteuttamista. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 95.)

Aineiston analyysissa on käytetty teemoittelua, jota käytetään usein analysoitaessa avoimia kysymyksiä (Valli 2001, 110). Ennen varsinaista analyysia jaoin aineiston ryhmiin vastaajien sukupuolen mukaan. Tällaisen alustavan ryhmitteilyn jälkeen aineistosta aletaan etsiä tiettyä teemaa kuvaavia näkemyksiä pilkkomalla ja ryhmittelemällä aineistoa aihepiirien mukaan (Tuomi & Sarajärvi 2009, 93). Teemoittelussa aineistosta etsitään tutkimusongelmia vastaavia teemoja, joiden esiintymistä aineistossa voidaan myös vertailla (Eskola & Suoranta 2008, 174). Lisäksi tässä tutkimuksessa tehdyssä analyysissa on käytetty kvantifiointia laskemalla eri vanhempien vastauksia teemoihin.

Aloitin aineiston analysoinnin siirtämällä saadun aineiston ja lukemalla vastauksia läpi miesten ja naisten ryhmissä. Vastausten pituudet avoimiin kysymyksiin vaihtelivat yhdestä sanasta yli puolen sivun mittaisiin vastauksiin. Seitsemään kysymykseen osa tutkimukseen osallistuneista ei ollut kuitenkaan vastanneet mitään (kysymykset 20, 21, 24, 25, 27, 33, 34). Kaikki tutkimukseen osallistuneista vanhemmista oli kuitenkin vastannut suurimpaan osaan kysymyksistä. Naisten vastauksista tekstiä tuli yhteensä noin 32 sivua ja miesten vastauksista noin 19 sivua.

Tehtäessä laadullista analyysia ensimmäisenä vaiheena on pelkistää aineisto. Tässä vaiheessa aineistoa tarkastellaan tietystä teorettisesta viitekehystä ja yhdistetään havaintoja yhdeksi havainnoksi etsimällä havaintojen yhteinen piirre tai nimittäjä. (Alasuutari 2011, 40.) Kun olin lukenut vastaukset muutama kerran läpi, etsin vastauksista ne, jotka vastasivat ensimmäiseen tutkimuskysymykseeni (Miten vanhempien toimijuus ilmenee?), toiseen (Miten vanhempi kokee oman toimijuutensa muuttuneen vanhemmuuden myötä?) ja mitkä vastaukset kolmanteen tutkimuskysymykseeni (Mitkä asiat rajoittavat/edistävät vanhemman toimijuutta?) ja loin näille jokaiselle kysymykselle omat tiedostonsa sukupuolen mukaan. Tämän jälkeen alleviivasin vastauksista ne kohdat, jotka vastasivat tutkimuskysymyksiini ja tarkastin ne muutamaan kertaan. Nämä kohdat liittyivät Jyrkämän (2008, 195) määrittelemiin toimijuuden ulottuvuuksiin eli kykenemiseen, osaamiseen, haluamiseen, täytymiseen, voimiseen ja tuntemiseen. Kun olin löytänyt aineistosta nämä kohdat jotka vastasivat tutkimuskysymyksiini, aloin etsiä vastauksista yhdistäviä tekijöitä ja luokittelemaan aineistoa. Alleviivasin tekstistä eri asiat eri väreillä niin, että yksi väri vastasi aina samanlaisia asioita. Nämä asiat nimesin erilaisilla nimillä eri teemoiksi. Aineiston teemoittelu oli joiltakin osin hieman haastavaa, sillä osa kohdista olisi voinut ehkä sopia myös jonkun muun alateeman alle.

Toinen vaihe laadullisessa analyysissä on arvoituksen ratkaiseminen, jota voidaan kutsua myös tulosten tulkinnaksi tai rakennekokonaisuuden muodostamiseksi. Tässä vaiheessa tehdään merkitystulkinta tutkittavasta ilmiöstä. (Alasuutari 2011, 44.) Kun olin tehnyt alustavan luokittelun aineistolle, aloin yhdistellä teemoja suuremmiksi kokonaisuuksiksi, eli yläteemoiksi. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta tämä vaihe oli aika helppo. Hankalin kohta oli teeman ”lisääntyneet paineet” kohdalla, jonka päädyin laittamaan ”muutoksen ihmisenä” alle. Liitteessä 2 on esimerkki analyysini etenemisestä ja luokittelusta alkuperäisilmauksista ala- ja yläteemoihin. Lopuksi laskin vielä jokaisesta teemasta ja alateemasta, kuinka moni vanhempi oli maininnut tähän teemaan liittyen jotain ja laskin monta prosenttia miehistä ja naisista teemaan kuului. Tämä laskeminen auttoi minua tarkastelemaan toimijuuden eroja miesten ja naisten välillä.

5.4 Luotettavuus

Tässä tutkimuksessa voidaan nähdä olevan sekä hyviä että huonoja puolia, jotka voivat vaikuttaa tutkimuksen luotettavuuteen. Esimerkiksi kyselyn käyttö aineistonkeruumenetelmänä, tutkijan tekemät valinnat sekä tutkittavien rehellisyys voivat vaikuttaa tulosten luotettavuuteen.

Hyvinä puolina kyselyssä on muun muassa se, että tutkija ei vaikuta läsnäolollaan vastauksiin ja kysymykset on esitetty kaikille tutkittaville samassa muodossa (Valli 2001, 101). Verkkokyselyyn osallistuvat saattavat tuntea myös vähemmän painetta lähteä mukaan tutkimukseen ja pysyä siinä verrattuna kasvokkain tapahtuvaan tutkimukseen, ja siksi he voivat todennäköisemmin lähteä mukaan tutkimuksen ja osallistua siihen avoimemmin (Eynon, Fry & Schroeder 2008, 29.) Verkkokyselyyn vastaaminen saattoikin olla vanhemmille helpompaa kuin esimerkiksi haastatteluun osallistuminen kysymysten luonteen ja aikatau-

lutuksen vuoksi. Vastaajien on saattanut olla myös helpompi vastata kysymyksiin rehellisesti.

Huonoina puolina taas muun muassa on väärinymmärtämisen mahdollisuus, sillä tutkittavalla ei ole mahdollisuutta kysyä tarkentavia kysymyksiä tutkijalta. Lisäksi tutkimuksen on voinut täyttää joku muu henkilö ja vastaaja on voinut vastata kysymyksiin eri järjestyksessä kuin mitä tutkija on ajatellut. (Valli 2001, 102.) Kasvokkain tapahtuvassa tilanteessa tutkijan on myös helpompi varmistaa, että tutkittava on todella ymmärtänyt tutkimuksen tarkoituksen ja on halukas osallistumaan tutkimukseen (Eynon ym. 2008, 29).

Tehtäessä kysymyksiä tulee olla huolellinen, jotta tutkittavat ymmärtävät kysymykset kuten tutkija on ajatellut. Jos tutkittavat tulkitsevat kysymykset erilailla kuin tutkija on ajatellut, tutkimuksen tulokset voivat vääristyä. (Valli 2001, 100.) Tämän vuoksi tutkimuskysymyksiä on hyvä etukäteen testata jollain toisella henkilöllä, jotta saadaan paremmin tehtyä sellaiset kysymykset, jotka ovat myös muiden ihmisten ymmärrettävissä niin kuin tutkija on tahtonut. Tässä tutkimuksessa kyselylomaketta on testattu ennen aineiston keruuta neljällä ihmisellä ja muokattu saadun palautteen perusteella paremmin ymmärrettäväksi. Lisäksi kaksi kysymystä putosi lomakkeesta esitestauksen jälkeen kokonaan pois, sillä ne eivät antaneet joko oleellista tietoa tutkimuskysymysten kannalta tai vastaukset olivat hyvin samanlaisia kuin kyselyssä olleessa toisessa kysymyksessä.

Myös kyselyn rakenteen laadintaan tulee kiinnittää huomiota, sillä liian pitkään kyselyyn vastaajat jättävät helposti vastaamatta tai he vastaavat huolimattomasti. Lisäksi kysymysten tulee olla loogisessa järjestyksessä ja ulkoasun siisti. (Valli 2001, 100.) Omassa kyselyssäni muodostin kysymyksistä aihekokonai-

suuksia, jotka pyrin järjestelemään mahdollisimman mielekkääseen järjestykseen. Lisäksi pyrin olla tekemättä kyselystä liian pitkää ja raskasta vastata.

Aineistolähtöisessä analyysissä ongelmana on toteuttaa analyysi niin, että siihen ei vaikuta mikään teoria. Tuloksiin nähdäänkin aina vaikuttavan esimerkiksi käytetyt käsitteet ja menetelmä, jotka ovat tutkijan valitsemia. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 96.) Koska vanhempien toimijuudesta ei ole entuudestaan paljoa tutkimuksia, oli analyysi mielestäni melko helppo toteuttaa aineistolähtöisesti. Eri teorit ovat kuitenkin ohjanneet kysymysten suunnittelua sekä sitä, kuinka olen toimijuuden ymmärtänyt, joten siinä mielessä ne ovat vaikuttaneet myös tuloksiin. Tekemäni luokitus ei ole välttämättä täysin aukoton, vaan joku toinen henkilö olisi voinut päätyä luokituksen teossa hieman erilaiseen ratkaisuun.

Tulosten esittämisessä olen käyttänyt kaavioita, joiden tulkinta on kuitenkin jossain määrin hieman epäluotettavaa. Koska vastaajien joukko on ollut tutkimuksessa niin pieni, vastaa esimerkiksi yhden miehen vastaus 13 prosenttia. Tämä kuitenkin vaikuttaa helposti useamman ihmisen vastaukselta. Lisäksi jossain kohdin miesten prosentuaalinen osuus on suurempi kuin naisilla, mutta todellisuudessa naisista on kuitenkin useampi tuonut vastauksissaan jotain teemaan liittyvää kuin miehistä. Olen kuitenkin päätenyt käyttämään apunani tulosten esittämisessä kaavioita, sillä ne selkeyttävät tuloksia ja tuo ainakin jossain kohdin suuntaa antavia eroja ilmi.

5.5 Eettiset ratkaisut

Tutkittavien suojaan kuuluu muun muassa tutkittavien vapaaehtoinen suostumus tutkimukseen osallistumiseen ja tietojen salassapito (Tuomi & Sarajärvi 2009, 131). Tässä tutkimuksessa on pyritty noudattamaan näitä periaatteita niin, että tutkittavien tietoja ei ole annettu ulkopuolisille henkilöille ja tietoja on käy-

tetty vain tämän tutkimuksen teon hyväksi. Tutkittavien anonymiteetti on myös suojattu. Tutkittavilta on lisäksi kysytty suostumus tutkimuksen tekoon ja tutkittavia on informoitu tarpeeksi tutkimuksen teosta, jotta he ovat voineet tehdä tietoon perustuvan suostumuksen osallistumisestaan.

Suurin osa tutkittavista oli minulle täysin tuntemattomia, mutta tutkittavien joukossa on muutama henkilö, jotka tunnen etäisesti entuudestaan. Uskon kuitenkin, että nämä entuudestaan tuntemani henkilöt olisivat kieltäytyneet, jos he olisivat kokeneet tämän haittaavan heitä. Lisäksi tutkittavien nimet eivät näy vastauksissa, joten en tiedä mikä vastauksista on kenenkin.

Eettisistä syistä johtuen pariskuntia ei ole yhdistetty toisiinsa. Jos parit olisi yhdistetty toisiinsa, olisi vaarana voinut olla se, että tutkittavat olisi voinut tunnistaa, jolloin tutkittavien anonymiteettiä ei olisi voinut taata. Lisäksi näin tutkimukseen pystyivät osallistumaan myös sellaiset henkilöt, joiden puoliso ei tahtoneet tutkimukseen osallistua tai joilla ei ollut puolisoa.

Erityisesti pienten lasten vanhempia tutkittaessa tulee kiinnittää huomiota tutkimuksen kuormittavuuteen, sillä erityisesti ensi kertaa vanhemmiksi tulleille vanhemmille pikkulapsi aika on usein raskasta. Tehtäessä verkkokyselylomaketta onkin pyritty siihen, että tutkimus ei olisi liian kuormittava tutkittaville, mutta aineistoa tutkimukseen saataisiin riittävästi.

6 VANHEMPIEN TOIMIJUUS

6.1 Vanhempien toimijuuden ilmeneminen

Tämän tutkimuksen tulosten mukaan vanhempien toimijuus ilmeni niin arkisissa tilanteissa kuin suurissa päätöksissä. Arkisissa tilanteissa toimijuus ilmeni muun muassa niin, että väsymyksen vuoksi vanhempi ei jaksanut tehdä haluamiaan asioita ja saattoi tällöin pitäytyä tahtomattaan rutiineissa. Vanhemmat saattoivat myös keskustella arkisissa päätöksissä toistensa toiveista ja näin tukea toistensa toimijuutta, kuten alla olevasta katkelmasta voi tulkita.

”Pohdimme asioita yhdessä, mutta emme linjaa mitään isoja asioita. Kyselemme toisiltamme mitä mieltä toinen on harrastuksista, ruuista ja menoista. Hoidamme lasta yhdessä.” (Äiti 4.)

Suurissa päätöksissä toimijuus taas näkyi esimerkiksi niin, että vanhemmat saattoivat miettiä tarkkaan lapsenhankinnan ajankohtaa, jotta lapsen hoitamiselle ei olisi niin paljon esteitä, kuten alla olevasta esimerkistä käy hyvin ilmi:

”Lapsi oli suunniteltu ja oikeaa ajankohtaa oli mietitty huolella. Haluttiin että vanhempien elämä on tasapainossa ennen kuin lapsi syntyy. Haluttiin että lapsi syntyy turvalliseen kotiin ja että meillä on mahdollisuus tarjota hänelle aikaa ja muuta mitä hän tarvii.” (Isä 5.)

Vanhempien toimijuus ilmeni niin yhteisenä toimijuutena puolison kanssa kuin henkilön omana toimijuutena. Vanhemmilla oli esimerkiksi yhteisiä haluja ja toiveita, kuten tasapuolinen kasvatusvastuun jakaminen ja lapsen pitäminen kotihoidossa tiettyyn toivottuun ikään asti. Molemmat vanhemmat olivat myös

suostuvaisia lapsenhankintaan ja yleensä toive saada lapsi olikin yhteinen, kuten seuraavasta katkelmasta käy ilmi:

”Molemmille lasten hankinta oli itsestään selvää ja halusimme siirtyä elämässämme lapsiperhevaiheeseen. Keskustelimme etukäteen ajankohdasta sekä odotuksistamme.” (Äiti 7.)

Toisaalta vanhemmilla oli myös eriäviä toiveita, kuten esimerkiksi se kuka lasta hoitaa ja lapseen liittyvät hankinnat. Osalle vanhemmista oli hyvin tärkeää saada hoitaa lastaan kotona, kuten alla olevasta katkelmasta käy ilmi.

”...Itselleni oli lapsen hoitaminen ja imettämisen onnistuminen todella tärkeää, niin en edes miettinyt muita vaihtoehtoja...” (Äiti 12).

Tällöin vanhempi ei välttämättä antanut juurikaan toiselle vanhemmalle mahdollisuutta hoitaa lasta kotona perhevapaan turvin. Yksi vanhemmista toikin vastauksessaan ilmi, että jakamista olisi voinut tehdä enemmän kuin mitä he tekivät, mutta koska puoliso halusi hoitaa lasta, jakamista ei ollut edes juuri mietitty. Toisaalta osa vanhemmista taas toivoi, että puoliso olisi osallistunut lastenhoitoon enemmänkin.

Vanhempien toimijuus ilmeni myös toimimisena yhteiskunnan odotusten mukaisesti tai sitä vastaan. Osan vanhemmista vastausten perusteella heidän päätös hankkia lapsi noudatti hyvin yhteiskunnan odotuksia siitä, että kaikkien parisuhteessa olevien tulisi hankkia lapsia, jos elämä on kaikin puolin kunnossa, kuten alla olevasta katkelmastakin voi tulkita.

”Ei enää keksitty syitä lykätä lapsen hankintaa, kun opiskelut olivat ohi molemmilta...” (Isä 2).

Toisaalta vanhemmat saattoivat hankkia lapsen myös sellaisessa elämänvaiheessa, jota tavallisesti ei pidetä kovin hyvänä aikana lapsenhankinnalle, kuten esimerkiksi opiskelujen ollessa kesken. Yhteiskunnan odotusten vastainen toiminta saattoi aiheuttaa vanhemmissa kuitenkin myös epävarmuutta, kuten alla olevasta esimerkistä käy ilmi.

"...Välillä olin itse hieman epävarma, koska koin olevani nuori. Mietin, että jos ei heti täyppää niin haluan palata ehkäisyyn ja hoitaa opiskelut loppuun ensin..." (Äiti 10.)

Myös esimerkiksi se, kuka lasta kotona hoitaa, voi noudattaa hyvin pitkälti yhteiskunnan odotuksia. Tällöin esimerkiksi se vanhempi, jolla on parempi palkka ja työpaikka saattoi käydä töissä toisen vanhemman jäädessä kotiin. Toisaalta vanhempi saattoi myös yhteiskunnan odotusten vastaisesti kieltäytyä hänelle tarjotusta työtehtävästä ja olla lapsen kanssa kotona.

Lisäksi vanhempien toimijuus voi ilmentää esteellistä tai esteetöntä toimintaa. Jos toiminnalle oli paljon esteitä, saattoivat vanhemmat esimerkiksi siirtää aiotua lastenhankintaa toiseen ajankohtaan, jolloin toiminta oli esteettömämpää. Sen sijaan jos lapsenhankinnalle ei nähty olevan mitään estettä, lapsi pyrittiin todennäköisemmin saamaan heti. Moni vanhempi halusi lapsen mahdollisimman otolliseen ajankohtaan. Toisaalta osa vanhemmista ei välittänyt elämäntilanteestaan lasta suunnitellessaan, vaan he saattoivat esimerkiksi pyrkiä muuttamaan elämänsä mahdollisimman lapselle sopivaksi. Osa vanhemmista ei myöskään yrittänyt saada mitenkään aktiivisesti lasta, vaan antoi lapsen tulla jos on tullakseen. Myös lapsen hoitoon liittyen esteellisellä tai esteettömällä toiminnalla on suuri merkitys, sillä esimerkiksi taloudellisen tilanteen vuoksi vanhempi saattoi joutua menemään aiemmin töihin kuin mitä hän olisi tahtonut, kuten alla olevan katkelman äiti pohti.

”...Hoitovapaalla olen mahdollisuuksien mukaan sinne kolme vuotiaaksi asti, mutta taloudellisten tilanteiden mukaan mennään ja töihin palaan kun ns. ”täytyy” (Äiti 11).

Vanhemmista lasta kotiin saattoi myös esimerkiksi jäädä hoitamaan se, kummalle se oli helpompaa esimerkiksi työtilanteesta tai imettämisestä johtuen.

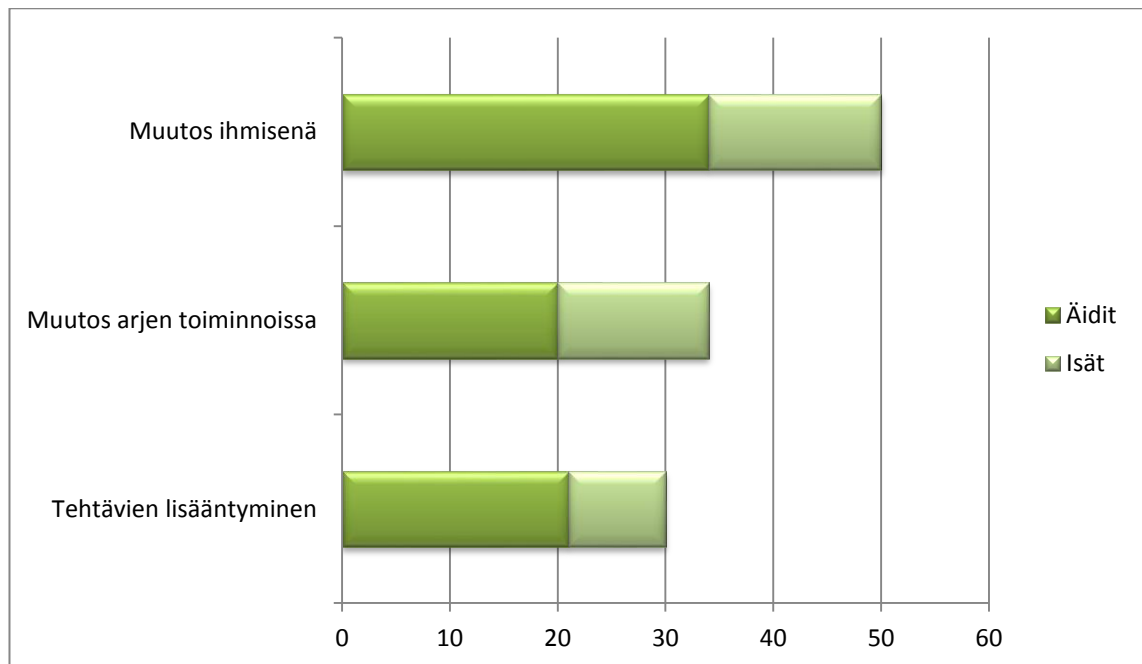
6.2 Muutokset vanhempien toimijuudessa

Vanhempien toimijuuden muutoksia kuvaavia teemoja muodostin aineiston perusteella kolme. Nämä olivat muutos ihmisenä, tehtävien lisääntyminen sekä muutos arjen toiminnoissa (kuvio 1). Lisäksi nämä yläteemat sisälsivät alateemoja, kuten esimerkiksi uusi tärkeysjärjestys, lisääntynyt yhdessä tekeminen puolison kanssa sekä vaikeutunut tekeminen.

Vanhemmaksi tulon myötä sekä miesten että naisten toimijuudessa oli havaittavissa muutoksia. Näissä muutoksissa oli myös joitain eroavaisuuksia äitien ja isien kesken. Kaikki yläteemat esiintyivät sekä äitien että isien vastauksissa, mutta alateemoista lisääntyneet harrastukset vain äitien vastauksissa. Toisaalta tämä alateema oli sellainen joka esiintyi vain yhden äidin vastauksessa.

Lapsensaanti vaikuttaa vanhempien toimijuuteen esimerkiksi muuttuneena arvomaailmana ja lisääntyneinä rajoitteina. Osaan muutoksista vanhemmat olivat osanneet varautua jo etukäteen ja he pitivät niitä luonnollisena seurauksena vanhemmuudesta kuten alla olevasta sitaatista käy ilmi, mutta osa muutoksista oli myös yllättänyt vanhemman.

”Päätöksissä otetaan aina huomioon ensi lapsi ja näin ollen tietysti eri asioiden tekeminen hieman vaikeutuu, mutta tämä oli tiedossa jo ennen lapsen syntymää” (isä 5).

KUVIO 1. Vanhempien kokemat muutokset toimijuudessaan

6.2.1 Muutos ihmisenä

Yleisin muutos, jonka vanhemmat toivat vastauksissaan esiin, oli muutos ihmisenä (kuvio 1), johon liittyen esimerkiksi vanhempien tärkeysjärjestys oli muuttunut, he saattoivat kokea enemmän paineita kuin aiemmin tai heidän suhteensa muihin ihmisiin oli muuttunut. Osa vanhemmista kuvasi vastauksissaan myös kuinka heistä oli tullut esimerkiksi iloisempia, vastuullisempia, ymmärtäväisempiä muita ihmisiä kohtaan ja rennompia vanhemmuuden myötä, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi:

"Olen rennompi ja näen ihmisiä enemmän..." (Äiti 4).

Vanhemmuus oli myös muuttanut osan vanhemmista tärkeysjärjestystä asioista, jolloin esimerkiksi omat harrastukset tai työt eivät enää olleet vanhemmille niin tärkeitä kuin ennen lasta. Vanhemmuuden myötä

vanhemmat miettivät usein ennen omia tarpeita lapsen tarpeita, jolloin he eivät voineet aina toteuttaa omia halujaan niin kuin aiemmin, kuten alla olevasta esimerkistä käy ilmi.

"...Lapsesta kantaa vastuun, ja vanhemmuus muuttaa ihmistä. Ennen sai mennä ihan miten itse halusi, nykyään aina ensimmäisenä miettii lapsen parasta..." (Isä 8.)

Vanhemmuuden myötä monen vanhemman suhde muihin ihmisiin oli myös muuttunut oman muutoksen seurauksena. Vanhemmat saattoivat kokea esimerkiksi suhteensa puolisoonsa, vanhempiansa tai ystäviinsä lähentyneen vanhemmuuden myötä. Toisaalta suhteen esimerkiksi lapsettomiin ystäviin saatiin kokea heikentyneen, mihin saattoi vaikuttaa esimerkiksi muuttuneet elämän arvot, kuten alla olevasta esimerkistä käy ilmi.

"Vanhemmuus on ehkä kasvattanut itseä vastuullisemmaksi ja kypsemmäksi, mikä näkyy myös parisuhteen toimivuudessa (ks. myös ed. kysymys).

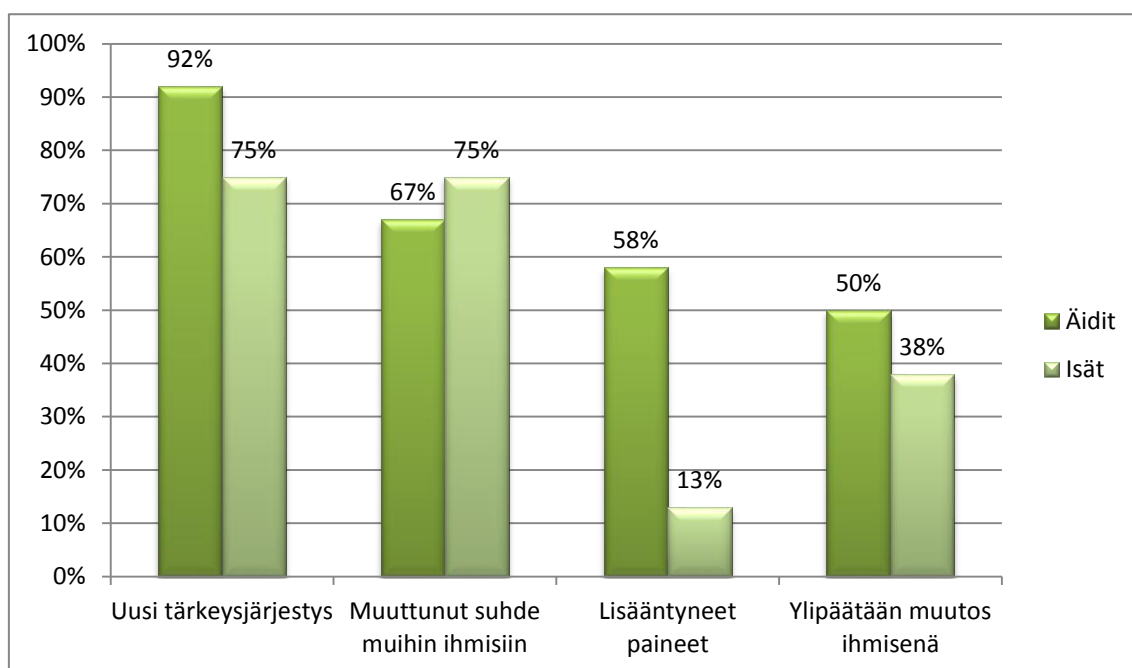
Ystävyysuhteet ovat lähentyneet niiden kanssa, joilla itselläkin lapsia. Elämän arvot yhdistävät ja yhteistä puhuttavaa on paljon. Taas ystävät, jotka elävät vielä "menevää elämää" ovat jääneet taka-alalle." (Äiti 6.)

Vanhemmat saattoivat myös kokea suhteen esimerkiksi puolisoon muuttuneen, mutta pysyneen samanlaisena muita ihmisiä kohtaan. Suhde saattoi siis muuttua vaan osaan ihmisistä, mutta osan kanssa pysyä samana kuin aiemmin.

Osa vanhemmista koki myös enemmän paineita kuin ennen lapsen syntymää. Vanhempien kokemat paineet liittyvät niin lastenkasvatukseen, työn ja perheen yhteensovittamiseen kuin vanhempana toimimiseen, kuten alla olevasta katkelmasta käy ilmi.

”Varsinkin alkuun koin paljon paineita onnistumisesta. Tuntui, että kaikki arvoastelevat (ainakin mielessään) minua äitinä ja meitä vanhempina mutta luulen, että se oli suurimmaksi osaksi vain omaa epävarmuutta.”
(Äiti 12.)

Lapsen kasvaessa ja oman varmuuden lisääntyessä paineet saattoivat kuitenkin vähentyä. Lisäksi yksi vanhemmista oli kokenut paineita raskausaikana, mutta ei enää lapsen syntymän jälkeen.

KUVIO 2. Vanhempien kokemat muutokset ihmisenä

Kuten yläpuolella olevasta kuviosta on nähtävissä, vanhempien kokemissa muutoksissa ihmisenä oli havaittavissa joitain eroja äitien ja isien välillä. Vanhempien kokemissa muutoksissa ihmisenä oli havaittavissa joitain eroja äitien ja isien välillä. Miehistä yksi ei kuvannut minkäänlaisia muutoksia ihmisenä itsessään, kun taas naisista kaikki kertoivat ainakin joistain muutoksista itsessään. Naiset (seitsemän naista, 58 %) raportoivat myös selvästi enemmän lisääntyneitä paineita.

tyneistä paineista kuin miehet (yksi mies, 13 %). Vastausten perusteella naisilla myös tärkeysjärjestys oli muuttunut jonkun verran miehiä enemmän (kuvio 2).

6.2.2 Muutos arjen toiminnoissa

Toinen vanhempien toimijuuden muutoksia kuvaava teema on muutos arjen toiminnoissa, joka sisältää neljä alateemaa. Nämä alateemat ovat muuttuneet velvollisuudet, omien tekemisten ja harrastusten muuttaminen pikkulapsivaiheeseen sopiviksi, vaikeutunut tekeminen sekä toimintojen rytmittyminen (kuvio 3). Muuttuneiden arjen toimintojen taustalla oli pitkälti lapsen mukanaan tuomat esteet ja rajoitteet, jolloin vanhempien on ollut pakko muuttaa toimintaansa. Toisaalta esimerkiksi mahdollisuudet vaikuttavat muuttuneisiin toimintoihin, sillä vanhemmuuden myötä kotitöitä saattoi esimerkiksi siirtyä naisilta miehille, jos heillä oli puoliso jolle näitä siirtää.

Vanhemmuuden myötä vanhempien tekeminen saattoi vaikeutua. Tällöin lapsen tarpeiden vuoksi vanhempi ei välttämättä voinut esimerkiksi tehdä kotitöitä rauhassa, sillä hän voi joutua yhtä aikaa huolehtimaan myös vauvan tarpeista. Tällöin hän saattoi joutua esimerkiksi keskeyttämään toimintansa, jolloin tekeminen saattoi hidastua, kuten alla olevasta esimerkistä käy ilmi.

"...Myös asioiden tekeminen on hidastunut (esim. tiskaus), jos lapsi on tarvinnut apua jossakin yms..." (Äiti 9).

Osa vanhemmista toi myös ilmi lapsen kielteiset vaikutukset työelämässä toimimiseen. Tällöin vanhemmalla ei ollut välttämättä mahdollisuuksia ottaa sijaisuuksia vastaan, sillä lapsi olisi tarvinnut hoitajan, jota ei lyhyellä varoitusajalla ollut saatavilla. Kotona ei välttämättä myöskään pystynyt hoitamaan töitä kuten ennen.

Myös vanhempien harrastukset ja muut tekemiset saattoivat muuttua vanhemmuuden myötä paremmin pikkulapsivaiheeseen sopiviksi. Vanhemmat saattoivat esimerkiksi vaihtaa harrastuksensa sellaisiin, joita voi harrastaa pätäkissä tai jotka eivät ole sidottuja tiettyyn aikaan, kuten alla olevasta esimerkistä voi päätellä.

"...Säännölliset harrastukset ovat loppuneet ja korvautuneet esimerkiksi lukemisella ja muulla jota voi tehdä pienissä pätäkissä" (Isä 2).

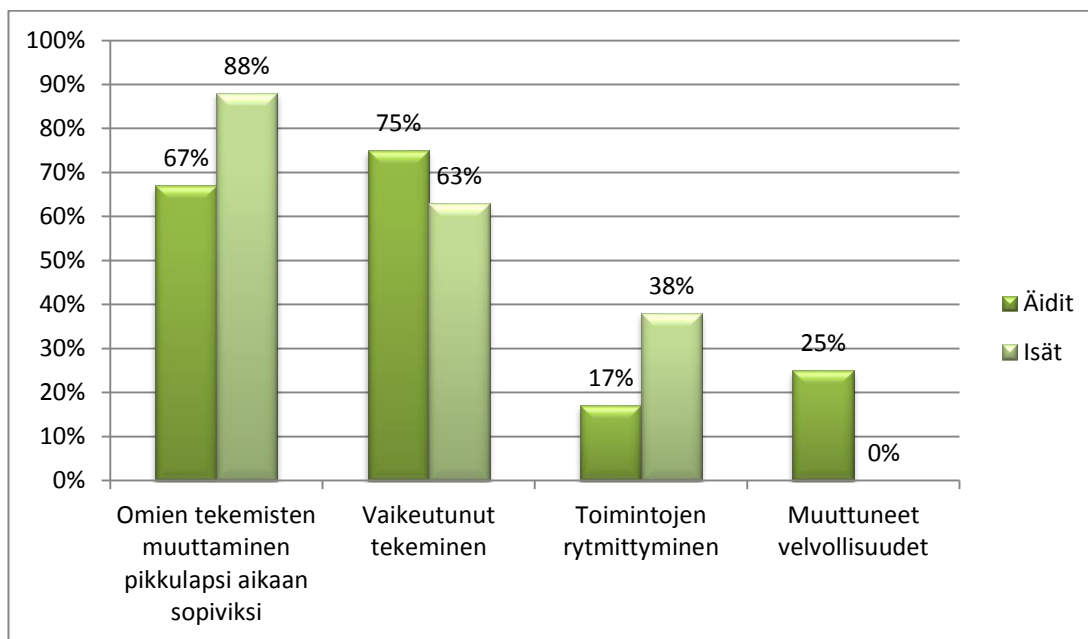
Myöskään töitä ei välttämättä tehdä kotona enää saman lailla kuin aiemmin lapsen tarpeiden ja lisääntyneiden kotitöiden vuoksi.

Vanhemmuuden myötä toiminnot usein myös rytmittyivät ja perheeseen tuli aiempaa enemmän rutiineja, sillä esimerkiksi lapsen nukkuma-ajat ovat yleensä hyvin samaan aikaan.

"...Enemmän rutiineja ja kaavamaisuutta" (Isä 1).

Vanhemmuuden myötä vanhemmat saattoivat muuttaa velvollisuuksiaan. Vanhemmat saattoivat esimerkiksi muuttaa sitä, kuka tekee mitäkin kotityötä. Vanhemmat saattoivat myös esimerkiksi löysätä kriteereitään kodinhoitamisen suhteen, jotta heillä jäi enemmän aikaa lapsen hoitamiseen. Lisäksi vanhemmuus voi tuoda mukanaan asioita, joiden vuoksi vanhempien täytyi muuttaa toimintaansa saman lopputuloksen saavuttamiseksi. Esimerkiksi parisuhteen hoitaminen saattoi vaatia aiempaa enemmän, kuten alla olevasta katkelmasta voi tulkita.

"...Lisäksi parisuhdettakin täytyy hoitaa erilailla kuin ennen vanhemmuutta..." (Äiti 3).

KUVIO 3. Vanhempien kokemat muutokset arjen toiminnoissa

Kaikki miehet kuvasivat vastauksissaan jollain lailla muutoksia arjen toiminnoissa, kun taas naisista kaksi ei kuvannut sitä lainkaan. Arjen toimintojen muutosten osalta miehet eivät olleet aineiston perusteella muuttaneet velvollisuuksiaan, mutta naisista velvollisuuksiaan oli muuttanut 25 %. Toisaalta tätä tulosta selittää hyvin se, että yleensä naisten velvollisuudet olivat muuttuneet niin, että he hoitivat vauvaa, jolloin miehille oli siirtynyt heiltä kotitöitä. Näin ollen miehet eivät olleet muuttaneet omia velvollisuuksiaan, mutta sitä vastoin he olivat lisänneet niitä vanhemmuuden myötä. Miehet (88 %) myös raportoivat hieman naisia (67 %) enemmän muuttaneensa omia tekemisiään ja harrastuksiaan paremmin pikkulapsivaiheeseen sopiviksi. Lisäksi miehet kokivat toimintojen rytmittyneen naisia enemmän (kuvio 3).

6.2.3 Tehtävien lisääntyminen

Viimeinen tema, joka kuvaa vanhempien toimijuudessa tapahtuneita muutoksia, on tehtävien lisääntyminen. Tämä tema sisältää myös alateemat lisäänty-

neet harrastukset, lisääntynyt yhdessä tekeminen puolison kanssa, lisääntyneet velvollisuudet ja suunnitelmallisuuden lisääntyminen (kuvio 4).

Vanhemmuuden myötä vanhempien velvollisuudet olivat usein lisääntyneet, sillä vanhempien täytyi esimerkiksi huolehtia vauvan tarpeista. Lisääntyneet velvollisuudet rajoittivat ihmisten ajankäyttöä asioihin, joita he aiemmin olivat tehneet. Kun esimerkiksi isälle siirtyi enemmän kotitöitä vauvan myötä, hänellä ei ole niin paljon aikaa omille harrastuksille ja muille menoille kuin aiemmin. Osa miehistä kertoikin kotitöidensä lisääntyneen, sillä äidillä ei ollut vauvan hoitamisen vuoksi enää samalla lailla aikaa kotitöiden tekoon kuin aiemmin, kuten alla olevasta katkelmasta selviää. Sen sijaan naisista kukaan ei kertonut kotitöiden lisääntyneen vauvan tulon myötä muuten kuin vauvan hoitamisen osalta.

"...Arkeen menee ihan eri tavalla enemmän aikaa, koska vaimoni on kiinni lapsessa (imetys) ja ei luonnollisesti voi tehdä kotitöitä, kuten ennen. Näinpä minä hoidan niistä suurimman osan. Se on ihan ymmärrettävää ja minusta järkevin toimintatapa..." (Isä 3.)

Vanhemmat kuvasivat vastauksissaan, kuinka lapsen tulon myötä vanhempien on täytynyt suunnitella ajankäyttöä aiempaa enemmän. Vanhemmat eivät lapsen saannin jälkeen voineet elää niin spontaania elämää kuin aiemmin, sillä lapsi tarvitsee koko ajan hoitajan, jolloin toisen vanhemman tai muun hoitajan täytyy olla vauvan kanssa, jos vanhemmilla on muuta menoa, johon vauva ei voi osallistua. Lisäksi esimerkiksi vauvan ruoka- ja nukkuma-ajat voivat vaikuttaa siihen, kuinka spontaanisti vanhemmat pystyvät menoihin osallistumaan. Tämän vuoksi vanhempien onkin ikään kuin pakko olla aiempaa suunnitelmallisempi, kuten alla olevasta katkelmasta voi päätellä.

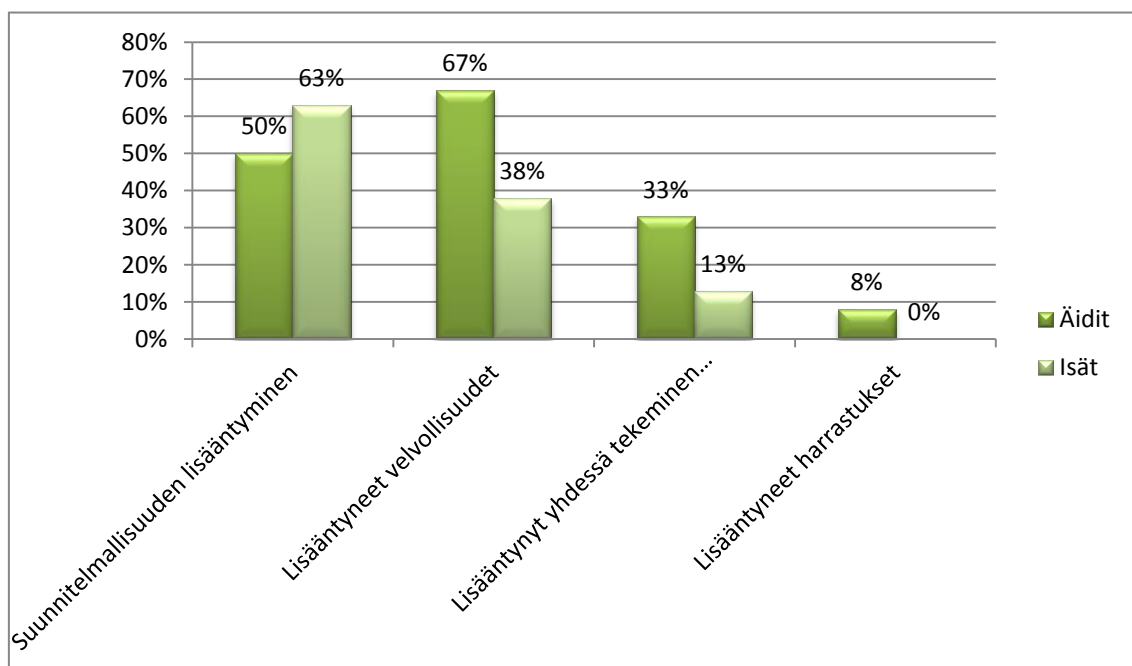
"...Ajankäyttöä tulee suunniteltua paljon enemmän ja aika tulee käytettyä paljon tehokkaammin kuin ennen..." (Isä 6).

Osa vanhemmista kertoi lisääntyneestä yhdessä tekemisestä puolisonsa kanssa lapsen saannin myötä. Vanhemmat tekivät esimerkiksi asioita ja päätöksiä enemmän yhdessä kuin aiemmin, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi:

"Parisuhde on mielestäni parantunut (tehdään asioita ja päätöksiä enemmän yhdessä, riidellään vähemmän, nauretaan enemmän, jne)..." (Äiti 6).

Suurin osa vanhemmista kertoi harrastustensa vähentyneen lapsen saannin myötä, mutta yksi vastaajista kertoi myös harrastustensa lisääntyneen vanhemmuuden myötä, kuten alla olevasta katkelmasta voi huomata. Tähän voi olla syynä se, että vanhempi saattoi harrastaa lapsen kanssa yhdessä harrastuksia, joita hän ei ole aiemmin harrastanut.

"...Harrastuksia minulla on tällä hetkellä enemmän kuin ennen lasta" (Äiti 12).

KUVIO 4. Vanhempien kokema tehtävien lisääntyminen

Sekä äideissä että isissä oli kaksi vanhempaa, jotka eivät maininneet yhtään tehtävien lisääntymistä kuvaavaa asiaa. Naiset raportoivat hieman miehiä useammin lisääntyneestä yhdessä tekemisestä puolison kanssa, lisääntyneistä velvollisuuksista sekä lisääntyneistä harrastuksista, kuten kuviosta 4 voi huomata. Miehet sen sijaan kertoivat hieman naisia useammin suunnitelmallisuuden lisääntymisestä (kuvio 4).

6.3 Vanhempien toimijuutta edistävät ja ehkäisevät asiat

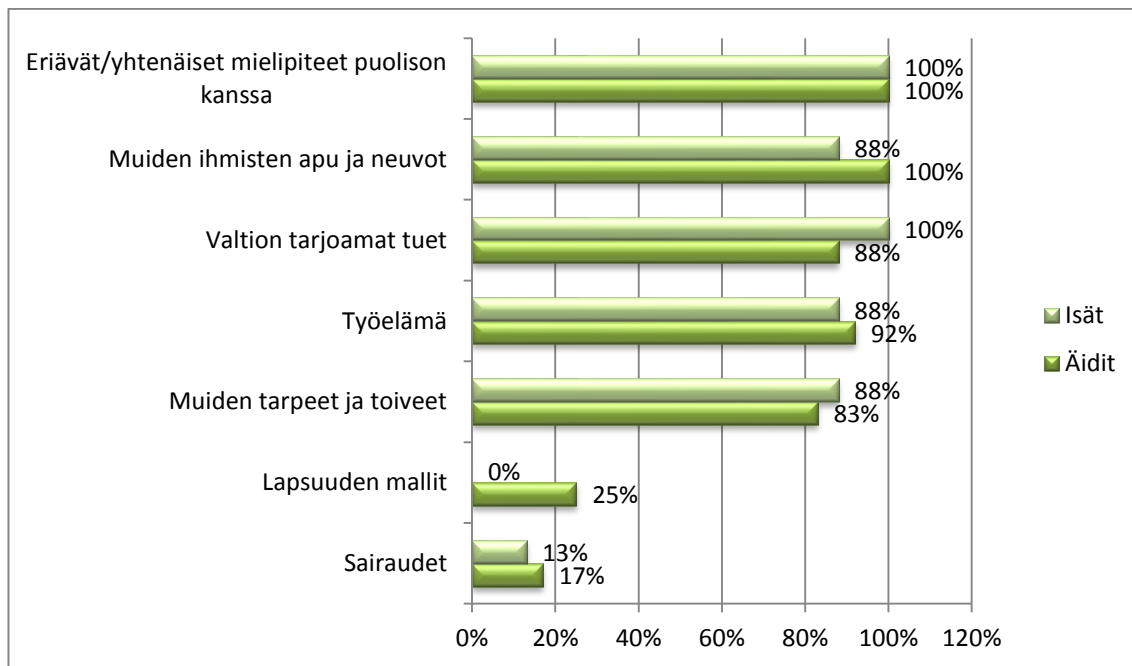
Vanhempien toimijuutta voivat edistää tai ehkäistä monet asiat. Sama tekijä voi toimia myös sekä edistävänä että ehkäisevänä tekijänä vanhemman toimijuudessa, kuten esimerkiksi työelämään liittyen työsuhteen laatu.

Vanhempien toimijuutta ehkäisevät ja edistävät tekijät on jaettu kahteen yläteemaan, jotka ovat yhteiskunnalliset tekijät ja muut ihmiset sekä henkilökohtaiset tekijät. Nämä teemat sisältävät vielä alateemoja. Osa yhteiskunnalliset tekijät ja muut ihmiset alateemoista on sellaisia, että ne voisivat olla myös henkilökohtaisia tekijöitä, mutta koska kyseisessä aineistossa ne ovat ilmenneet vain muilla ihmisillä, on tässä analyysissä päädytty tähän jaotteluun. Vanhempien toimijuutta edistävät ja ehkäisevät tekijät vaikuttivat usein sekä lapsenhankintapäätökseen että toimijuuteen lapsen syntymän jälkeen.

6.3.1 Yhteiskunnalliset tekijät ja muut ihmiset

Vanhempien toimijuutta voi sekä edistää että ehkäistä eräät yhteiskunnalliset tekijät ja muut ihmiset (kuvio 5). Esimerkiksi valtion tarjoamat tuet voivat edis-

tää vanhempien toimijuutta niin, että vanhemmilla oli mahdollisuus olla kotona lapsen kanssa. Toisaalta työelämä voi ehkäistä vanhempien toimijuutta, jolloin se ei esimerkiksi antanut vanhemmille mahdollisuutta tehdä lyhyempää työviikkoa, vaikka vanhemmat niin olisivat halunneet.

KUVIO 5. Vanhempien toimijuutta edistävät/ehkäisevät yhteiskunnalliset tekijät ja muut ihmiset

Vanhempien toimijuuteen eniten ehkäisevästi ja edistävästi vaikuttivat yhtenäiset ja eriävät mielipiteet puolison kanssa, kuten kuviosta 5 voi huomata. Yhtenäiset/eriävät mielipiteet vaikuttivat niin päätökseen hankkia lapsi kuin toimijuuteen lapsen saannin jälkeenkin. Vanhemmista toinen saattoi esimerkiksi olla toivonut lasta jo aiemmin, mutta toinen vanhempi ei tällöin lasta vielä halunnut, jolloin lastenhankinta ajoitettiin vasta aikaan, jolloin molemmat olivat yhtä mieltä päätöksestä. Lapsenhankintapäätös ilmensikin usein vanhempien yhteistoimijuutta, sillä molemmat vanhemmat halusivat yleensä lasta, kuten alla olevasta esimerkistä käy ilmi:

”Oli suunniteltu ja kumpikin halusi lasta paljon” (Isä 7).

Joissain asioissa toinen vanhemmista olisi saattanut myös esimerkiksi haluta kasvattaa lasta toisin, mutta puoliso ei näin tahtonut, jolloin vanhempi ei voinut aina kasvattaa lasta omien mieltymystensä mukaisesti. Toisaalta puolison kanssa yhtenäisistä mielipiteistä voi saada myös tukea omille mielipiteille esimerkiksi tilanteissa, joissa muut ihmiset saattavat olla asioista eri mieltä.

Erityisesti ensimmäistä kertaa vanhemmaksi tulleilla muiden ihmisten tarjoamat neuvot ja apu voivat olla todella tärkeitä tekijöitä edistämässä vanhemman toimijuutta, sillä kaikki on vielä niin uutta. Muiden ihmisten apua ja neuvot vaikuttivat vanhempien toimijuuteen pääasiassa vasta lapsen syntymän jälkeen. Osalle vanhemmista kuitenkin tieto esimerkiksi siitä, että he saivat puolisoltaan täyden tuen lapsenhoitoon, saattoi auttaa päätöksen tekemisessä, jos he olivat esimerkiksi hieman epävarmoja ovatko jo valmiita vanhemmaksi. Tärkein auttaja vanhemmalle olikin yleensä oma puoliso. Vanhemmat toivoivat puolison kanssa usein hoito- ja kasvatustasavastuun tasapuolista jakamista. Myös omien vanhempien, muiden lapsiperheiden ja neuvolan apua pidettiin usein tärkeänä. Moni vanhempi koki esimerkiksi ystäviltä saatavan vertaistuen todella tärkeäksi. Vanhemmat olivat myös kiitollisia vanhemmiltaan saamastaan avusta. Lisäksi osa niistä vanhemmista, joiden omat vanhemmat asuivat kaukana, toivoivat toisinaan, että heidän vanhempansa asuisivat lähempänä. Eniten perheen ulkopuolista lastenhoitoapua vanhemmat saivat äidin vanhemmilta ja seuraavaksi eniten isän vanhemmilta. 70 % vanhemmista kertoi saavansa äidin vanhemmilta lastenhoitoapua joko aina tai lähes aina kun he tarvitsevat ja vastaavasti isän vanhemmilta 45 % vanhemmista.

"...Lapsen isovanhemmat hoitaa lasta kun tarvitsee" (Äiti 8).

Myös äidin sisarukset (40 %) osallistuivat tavallisesti isän sisaruksia (15 %) enemmän lastenhoitoon. Monet vanhemmat kokivat myös ystäviltä saavan lastenhoitoapua lähes aina (40 %) kun he tarvitsivat. Toisaalta on myös tärkeä

huomata, että osa vanhemmista ei edes tahtonut tai tarvinnut hoitoapua vanhemmiltaan tai sisaruksiltaan. Erityisesti ystävien ja muiden ihmisten kohdalla vanhempien mielipiteet siitä tahtoivatko tai tarvitsivatko he edes lastenhoitoapua, vaihteli paljon.

Yksi tekijä, joka voi sekä ehkäistä tai edistää vanhempien toimijuutta, on valtion tarjoamat tuet. Valtion tarjoamiin tukiin voidaan laskea kuuluvaksi niin valtion tarjoama rahallinen tuki vanhemmille kuin mahdollisuus hoitaa lapsia kotona tai päiväkodissa. Valtion tarjoamat tuet antoivat vanhemmille mahdollisuuden hoitaa lasta kotona, sillä muuten monella vanhemmalla ei olisi tähän todennäköisesti varaa. Toisaalta jos näitä tukia ei olisi tai lapsiperheisiin kohdistuvia leikkauksia tehdään paljon voi tämä mahdollisuus poistua, kuten seuraavasta katkelmasta käy ilmi:

“...Talous voisi tietenkin olla parempi, mutta tällä hetkellä pärjäämme ihan hyvin, jos leikkauksia ei kauheasti enempää tule lapsiperheille niin ruokaa on edelleen kaapissa tarpeeksi sekä ehjiä, puhtaita ja oikean kokoisia vaatteita riittää” (Äiti 11).

Lasten päivähoitomahdollisuus taas on tärkeä tekijä edistämään vanhempien toimijuutta erityisesti niin, että vanhemmat voivat tällöin käydä töissä.

Vanhempien toimijuutta saattoi ehkäistä tai edistää myös työelämä. Esimerkiksi lapsen hankintaa suunniteltaessa vanhemmat saattoivat odottaa pääsevänsä ensin työelämään tai saavansa vakituisen työpaikan. Lapsen synnyttyä työpaikka saattoi vaikuttaa siihen, kuinka vanhempi sai pidettyä vapaita silloin kun hän halusi ja kokiko hän painetta palata nopeasti takaisin töihin lapsen syntymän jälkeen. Vanhemmat, joilla ei ollut vakituista työpaikkaa, menivät myös helpommin töihin aiemmin kuin mitä ovat suunnitelleet, saadessaan työpaikan, kuten alla olevasta katkelmasta käy ilmi.

"Jos minulla olisi ollut vakituinen työsuhde, olisin ollut kotona puolivuotta pidempään. ... Uuden sijaisuuden tarjoutuessa otin paikan vastaan hieman "pakotettuna", koska tiesin, että se on ainoa mahdollisuuteni työllistyä koulutusta vastaavaan työhöni..." (Äiti 7.)

Osa vanhemmista jakoi perhevapaiden käyttöä myös työtilanteidensa mukaan. Jos esimerkiksi toinen vanhemmista oli työtön, oli hän tällöin kotona lapsen kanssa toisen vanhemman mennessä töihin.

Myös muiden ihmisten tarpeilla ja toiveilla oli vaikutusta vanhempien toimijuuteen. Erityisesti puolison ja lapsen tarpeet ja toiveet olivat merkityksellisiä vanhemman toimijuudelle. Toinen vanhempi saattoi esimerkiksi joustaa omista menoistaan, jotta toinen vanhempi voi osallistua johonkin itselleen tärkeään asiaan. Lapsen tarpeet vaikuttivat esimerkiksi siihen, mitä vanhemmat voivat milloinkin tehdä, sillä lapsi voi tarvita esimerkiksi vanhemman apua nukkumisessa. Lapsen tarpeisiin vastaaminen saattoi olla myös erilaista miehille ja naisille, sillä isä ei välttämättä pystynyt esimerkiksi ruokkimaan pientä lasta, vaikka hän kuinka olisi halunnut. Imettäminen vaikuttikin ainakin osittain osan vanhemmista kohdalla myös siihen, kumpi lasta kotona hoiti, kuten alla olevan katkelman isä toteaa.

"...Itse olin 2 viikkoa isyysvapaalla heti syntymän jälkeen. Jatkossa vaimoni käyttää vanhempainvapaan ja on ainakin ensimmäisen vuoden hoitovapaalla. Ratkaisu johtuu käytännön syistä: vaimoni imettää, ja minun työmahdollisuuteni ja palkkani ovat paremmat." (Isä 4.)

Vanhemman toimijuuteen voivat vaikuttaa myös sairaudet. Vanhempi saattoi esimerkiksi olla masentunut, jonka vuoksi hänen voi olla vaikeampi olla lapsen kanssa. Tällöin toinen vanhempi saattoi joutua hoitamaan lasta enemmän kuin toinen, vaikka vanhemmat olisivat tahtoneet hoitaa lasta tasapuolisesti. Tämä

taas rajoitti vanhemman ajankäyttöä muihin asioihin. Vanhemmalla saattoi olla myös esimerkiksi sovittuna joku tietty meno, minkä hän joutui perumaan lapsen tai lapsenhoitajan sairastuttua, kuten seuraavasta esimerkistä voi huomata:

"...On hankalaa saada tyttöporukoiden kanssa illanviettoja samalla tavalla kuin ennen. Ja sitten kun saadaankin sovittua, niin aina jonkun lapsi sairastuu. Hyvät ystävät onneksi säilyvät vaikka ei niitä niin usein näkisikään..." (Äiti 5.)

Lapsuuden malleilla saattoi olla myös vaikutusta vanhempien toimijuuten joko edistäen tai ehkäisten sitä. Esimerkiksi puolison lapsuudesta saattoi tulla, joi-tain sellaisia malleja, jonka vuoksi hän ei tahtonut toimia tietyllä tavalla, mikä saattoi rajata toisen vanhemman toimijuutta, kuten seuraavasta esimerkistä käy ilmi:

"...Ainoastaan ristiriitoja on aiheutunut silloin, kun lapsemme on ollut sairaana. Minä esimerkiksi ehdottomasti antaisin särkylääkettä lapsellemme, jos tämä selvästi alkaa keskellä yötä itkeä kipuitkua. ... Mieheni taas on sitä mieltä, että lääkettä ei anneta heppoisin perustein. Tämä juontaa juurensa hänen omasta kasvatuksestaan..." (Äiti 3.)

Lisäksi omat lapsuuden mallit saattoivat vaikuttaa vanhempien toiveisiin sen suhteen, mitä he toivoivat lapsensa kanssa tekevän.

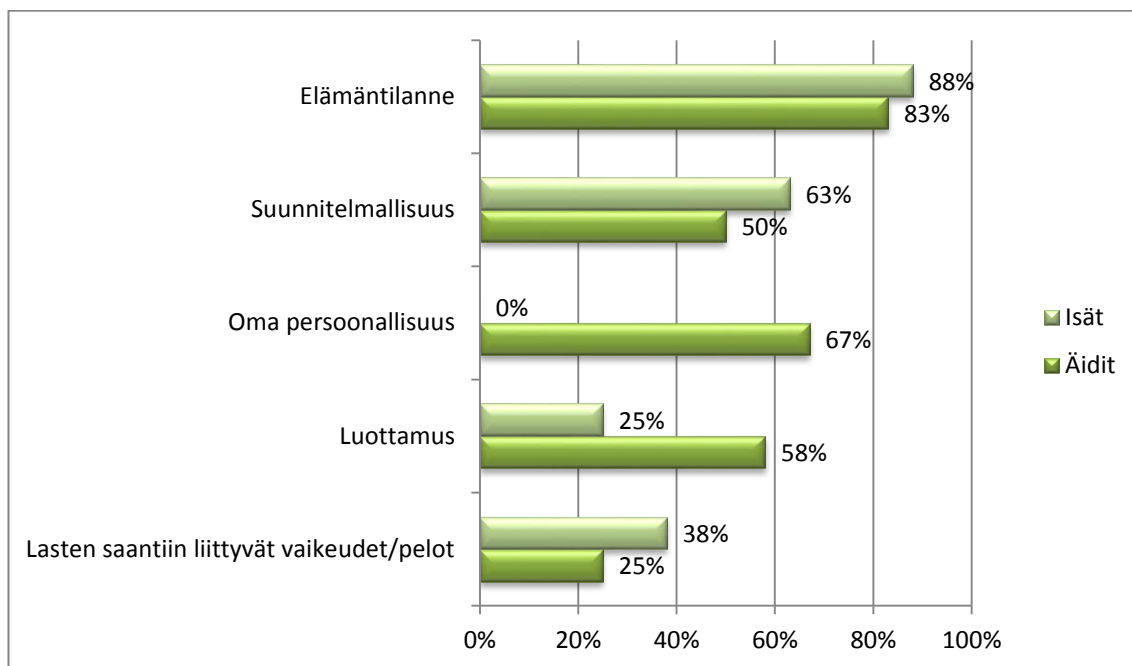
Miesten ja naisten välillä ei ollut havaittavissa juuri eroja toimijuudessa muiden ihmisten ja yhteiskunnallisten tekijöidenosalta (kuvio 5). Miehistä kukaan ei kuitenkaan tuonut esiin lapsuuden mallien vaikutusta, kun taas naisista näin teki 25 %. Yleensä naisten esille tuomat lapsuuden mallit liittyivätkin puolison toimintaan ja ainoastaan yksi nainen toi esille myös omien lapsuuden malliensa vaikutuksen toimijuuteensa. Tämä ero miesten ja naisten välillä saattoikin joh-

tua siitä, että vanhemmat eivät ehkä tiedostaneet itse lapsuuden malliensa vaikutusta tai he eivät halunneet tuoda niitä ilmi.

Pääasiassa miesten ja naisten välillä ei ollut eroja sen suhteen keneltä he kokivat saavansa tai toivovansa eniten lastenhoitoapua. Ystävien ja muiden sukulaisten kuin jommankumman vanhempien tai sisarusten avun osalta vanhempien mielipiteet erosivat kuitenkin jonkun verran. Miehistä 50 % ei edes kokenut tarvitsevansa tai tahtonut apua lastenhoitoon ystäviltä, kun taas naisista apua ei tahtonut 17 % vastanneista. Lisäksi kaksi naisista oli jättänyt vastaamatta kyseiseen kohtaan. Näin ollen miehet ja naiset erosivat hieman sen suhteen toivoivatko tai kokivatko he tarvitsevansa apua ystäviltään. Muiden sukulaisten kuin vanhempien tai sisarusten osalta miehet (35 %) kokivat saavansa myös enemmän apua kuin naiset (0 %). Tosin näiltä sekä miehistä että naisista suurin osa ei edes tahtonut tai kokenut tarvetta apuun.

6.3.2 Henkilökohtaiset tekijät

Henkilökohtaiset tekijät, joilla on myös merkitystä vanhempien toimijuuden kannalta, liittyivät tässä tutkimuksessa elämäntilanteeseen, luottamukseen, suunnitelmallisuuteen, oma persoonallisuuteen, sekä lastensaantiin liittyviin vaikeuksiin ja pelkoihin (kuvio 6).

KUVIO 6. Toimijuutta edistävät/ehkäisevät henkilökohtaiset tekijät

Elämäntilanne saattoi vaikuttaa oleellisesti vanhemman toimijuuteen niin lasta suunniteltaessa kuin syntymän jälkeenkin. Osalle vanhemmista omalla elämäntilanteella ei tuntunut olevan niin suurta merkitystä lastenhankinnalle, mutta osa vanhemmista taas oli miettinyt hyvinkin tarkkaan omaa elämäntilannettaan. Vanhemmat saattoivat esimerkiksi toivoa opiskelujen olevan ohi, parisuhteen olevan hyvällä pohjalla ja taloudellisen tilanteen hyvä ennen kuin he suunnittelivat lapsenhankintaa.

”...Olemme molemmat aina halunneet lapsia ja parisuhdekin oli kestäväällä pohjalla” (Äiti 10).

Elämäntilanne saattoi vaikuttaa myös siihen, miten vanhempi pystyi toteuttamaan omia toiveitaan. Vanhemmat saattoivat olla esimerkiksi siinä määrin väsyneitä, että he eivät jaksaneet tehdä jotain asioita, joita he olisivat tahtoneet tehdä. Vanhemmat saattoivat mennä molemmat myös jo aiottua aiemmin takaisin työelämään, jos taloudellinen tilanne näytti heikolta.

Vanhemmuuden myötä vanhempien suunnitelmallisuus usein lisääntyi, mikä edisti myös vanhempien toimijuutta, sillä suunnitelmallisuuden ansiosta vanhemmat saattoivat tehdä asioita, joita he eivät voisi välttämättä spontaanisti tehdä. Jotta vanhemmat voivat siis tehdä haluamiaan asioita, joihin vauva ei voi osallistua, tuli nämä suunnitella usein etukäteen, kuten alla olevasta katkelmasta käy ilmi:

”...Harrastamaan ei ehdi samalla tavalla ja niitä on suunniteltava jo vähän pidemmälle. Myös työmatkoja ja pitkiä työpäiviä pitää suunnitella tarkemmin, koska voi olla että tarvitaan hoitaja tälle ajalle.” (Isä 5.)

Vanhemman toimijuutta voi edistää luottamus ja vastaavasti luottamuksen puute voi ehkäistä vanhemman toimijuutta. Vanhempien toimijuuteen vaikuttaa tulosten perusteella luottamus tulevaan, omiin taitoihin sekä puolison sopivuuteen. Luottamus vaikutti erityisesti suunniteltaessa lapsen hankkimista, sillä jos vanhempi ei luota omiin kykyihinsä vanhempana, pidä puolisoaan sopivana lapsen hankkimiseen tai uskoo tulevaisuuden synkäksi, lapsi voi hyvin jäädä hankkimatta. Sen sijaan jos luottamus näihin tekijöihin oli, lapsen hankinnalle ei todennäköisesti nähty ainakaan sen suhteen estettä, kuten alla olevasta esimerkistä voi päätellä.

”Ajankohta oli hyvä; oli oltu yhdessä jo pitkään, ja varmistuttu siitä, että toinen on se elämäkumppani, jonka kanssa haluaa perheen perustaa...” (Äiti 1).

Luottamus voi vaikuttaa vanhemman toimijuuteen lapsen saannin jälkeenkin, sillä jos vanhempi ei luottanut esimerkiksi omiin kykyihinsä, voi hänen olla vaikea olla lapsen kanssa, jolloin hoitovastuu saattoi myös olla enemmän toisen vanhemman vastuulla.

Toimijuuteen vaikutti myös oma persoonallisuus. Persoonallisuus vaikutti muun muassa siihen, mitä henkilö halusi ja mitä hän arvosti. Yleensä oma persoonallisuus edistää toimijuutta, mutta toisaalta oma perusluonne voi olla kuitenkin sellainen, ettei se sovi yhteen ihmisen haavekuvien kanssa, jolloin hän ei voi toteuttaa sellaista toimijuutta kuin ehkä tahtoisi, kuten alla olevasta esimerkistä käy ilmi.

"Ajattelin että minulla olisi enemmän energiaa tarjota lapselle virikkeitä ja uusia makuelämyksiä yms. Toki väsymys mutta myös oma perusluonne estävät toteuttamasta sellaista äitiyttä mitä kuvittelin sen olevan." (Äiti 2.)

Lastensaantiin liittyvät pelot ja vaikeudet vaikuttivat vanhempien toimijuuteen ennen lapsen saantia. Erityisesti vanhemmat, jotka olivat tai alkoivat olla 30-vuotiaita, saattoivat kokea pelkoa lapsettomuudesta, kuten alla olevasta esimerkistä voi tulkita:

"...Keskustelimme lähinnä siitä, että mikäli lapsia ylipäätään haluaisimme, niin nyt olisi sille otollinen hetki. Vaimoni oli tuolloin hieman alle 30-vuotias ja minä olin hieman yli 30-vuotias, joten lapsen hankkimisen kannalta ajankohta oli myös sopiva. Tällä tarkoitan sitä, että yli kolmekymppisenä hedelmällisyys alkaa jo laskea, joten ylimääräinen odottelu olisi mahdollisesti laskenut todennäköisyyksiä saada lapsia..." (Isä 3.)

Vanhemmat saattoivat myös joutua yrittämään lasta jo pidemmän aikaa ennen kuin he lapsen saivat. Vanhempien pelkojen takana olivat usein tuttavien kokemukset lastensaantiin liittyvistä vaikeuksista. Pelot saattoivat painostaa vanhempia yrittämään lasta, jos he alkoivat olla jo sen ikäisiä, että lapsen saanti alkaisi hankaloitumaan iän vuoksi.

Naisten kohdalla oma persoonallisuus ja luottamus näyttivät vaikuttavan heidän toimijuuteensa joko edistäen tai ehkäisten sitä selkeästi enemmän kuin miesten kohdalla, kuten kuviosta 6 voi huomata. Miehistä kukaan ei vastausten perusteella kokenut oman persoonansa vaikuttavan toimijuuteensa kun taas naisten kohdalla näin koki 67 % naisista.

7 POHDINTA

7.1 Tulosten tarkastelu ja johtopäätökset

7.1.1 Toimijuus vanhemmuudessa

Vanhempien toimijuus ilmeni suurissa päätöksissä sekä arkisissa tilanteissa esimerkiksi yhteisenä haluamisena puolison kanssa ja yksilöllisinä haluina. Lisäksi toimijuus ilmeni muun muassa toimimisena joko yhteiskunnan odotusten mukaisesti tai vastaan, jolloin vanhemmat saattoivat esimerkiksi hankkia lapsen ajankohtana, jota tavallisesti ei pidetä kovin hyvänä. Vanhempien toimijuus ilmeni myös esteellisenä tai esteettömänä toimintana, jolloin vanhemmat eivät esimerkiksi välttämättä voineet jostain syystä toimia haluamallaan tavalla lapsen kasvatuksen suhteen.

Vanhemmuuteen siirtymän myötä vanhempien toimijuus muuttui niin, että vanhemmat kokivat muuttuneensa ihmisenä esimerkiksi iloisemmiksi. Vanhempien arvomaailma muuttui usein myös vanhemmuuden myötä. Vanhemmuuden myötä vanhempien tehtävät olivat myös lisääntyneet, kuten esimerkiksi yhdessä tekeminen puolison kanssa. Vanhemmuus voi vaatia vanhempia esimerkiksi tehtävien lisäämiseen, sillä heidän täytyy huolehtia vauvan tarpeista jota heidän aiemmin ei ole täytynyt lainkaan tehdä. Toisaalta se voi lisätä myös vanhempien mahdollisuuksia, sillä he voivat esimerkiksi harrastaa vauvan kanssa jotain sellaista, mitä he eivät ole voineet yksin harrastaa. Vanhemmat saattoivat olla myös muuttaneet arjen toimintojaan esimerkiksi niin, että osa kotitöistä oli siirtynyt lapsen syntymän myötä puolisolalle, jotta toisella vanhemmalla oli enemmän aikaa lapsenhoitoon.

Toimijuutta vanhemmilla edistävät ja ehkäisevät monet eri tekijät. Kaikki tutkimukseen osallistuneet vanhemmat toivat vastauksissaan esille yhtenäisten mielipiteiden merkityksen puolison kanssa. Yhtenäiset mielipiteet puolison kanssa vaikuttivat paljon myös siihen, että parisuhteesta tuli perhe. Vanhemaksi tullessa voikin olla erityisen tärkeää, että vanhemmilla on vanhemmuudessaan yhdistäviä tekijöitä, kuten esimerkiksi samanlainen arvomaailma. Yhtenäisten mielipiteiden lisäksi toimijuutta voi ehkäistä tai edistää esimerkiksi elämäntilanne, yhteiskunnan tarjoamat tuet, muilta ihmisiltä saatava apu ja tuki sekä oma persoonallisuus.

Suunnitellessaan lasta vanhemmat sitoutuvat toimintaan, jolla on pitkäaikaiset seuraukset, jonka vuoksi sopivaa ajankohtaa on saatettu miettiä huolella etukäteen. Päätös hankkia lapsi voi noudatella yhteiskunnan odotuksia, mutta yhtälailla vanhemmat voivat hankkia lapsen myös tilanteessa, jossa yhteiskunta ei sitä ehkä pidä sopivana. Vanhemmilla on siis mahdollisuus toimia myös toisin, kuin mitä heiltä odotetaan. Kun sitten vanhemmat saavat lapsen, kokevat he usein muutoksia identiteetissään. Lisäksi vanhemmuus edellyttää usein muutoksia totuttuun arkeen, jolloin vanhempien täytyy esimerkiksi lisätä suunnitelmallisuutta elämässään. Näin ollen vanhempien toimijuudella oli monia yhtymäkohtia Hitlinin ja Elderin (2007) toimijuuden tyyppeihin.

Kuten aiemmissakin tutkimuksissa (Schmeeckle & Sprecher 2004 ja Fox 2001) on tullut ilmi, vanhempien suhteet muihin ihmisiin muuttui monella vanhemmalla vanhemmuuden myötä. Omat vanhemmat ja ystävät, joilla on myös lapsia, muuttuivat usein läheisemmiksi, kun taas niihin ystäviin, joilla ei ole lapsia ei pidetty enää niin paljon yhteyttä kuin aiemmin. Tämä muutos johtui muun muassa arvomaailmojen erilaisuudesta ja erilaisesta elämäntilanteesta. Uudet vanhemmat saivat ystäviltään, joilla on lapsia myös arvokasta vertaistukea, mi-

kä saattoi vaikuttaa suhteen lähenemiseen tai uusien ystävyssuhteiden muodostumiseen.

Vanhemmuuden myötä moni äiti ja isä oli muuttunut ihmisenä niin, että he kokivat itsensä esimerkiksi ymmärtäväisemmiksi muita ihmisiä kohtaan, vastuullisemmiksi ja rennommiksi. Muuttuneen arvomaailman myötä moni vanhempi oli muuttunut myös aiempaa perhekeskeisemmäksi. Tutkimuksen tulos on siis jossain määrin yhtenevä Palkovitzin ym. (2001) tutkimukseen, jonka mukaan miehet kokivat esimerkiksi muuttuneensa vanhemmuuden myötä vähemmän itsekeskeisiksi ja vastuullisemmiksi.

Vanhemmuuden myötä monen miehen ja naisen arvomaailma muuttui. Omia tarpeita ja työelämää ei koettu enää yhtä tärkeiksi kuin ennen lapsen syntymää, vaan lapsen tarpeet ja hänestä huolehtiminen koettiin usein tärkeimmäksi tehtäväksi. Aiempien tutkimusten mukaan lapsen saanti on muuttanut erityisesti naisten arvomaailmaa niin, että lapsen ja puolison tarpeet nousevat tärkeämmiksi kuin omat tarpeet ja työelämä (Fox 2001). Omassa tutkimuksessani arvomaailma muuttui molemmilla vanhemmilla, joskin naisista arvomaailma muuttui hieman useammalla kuin miehistä. Puolison tarpeiden osalta muutosta ei kuitenkaan ollut havaittavissa kummallakaan sukupuolella.

Äitien ja isien kokemissa muutoksissa toimijuudessaan oli havaittavissa eroa esimerkiksi koettujen paineiden osalta niin, että äidit kokivat paineiden kasvaneen enemmän lapsen syntymän jälkeen kuin isät. Sèvonin ja Notkon (2008) mukaan äidit kokevatkin usein enemmän paineita vanhemmuudessaan, sillä yhteiskunta odottaa äitien kantavan päävastuun lapsen hoidosta. Näin ollen on varsin ymmärrettävää, että äidit kokevat usein isiä enemmän paineita vanhemmaksi tullessaan.

Vanhemmilla ei ollut lapsen syntymän jälkeen niin paljon aikaa omille harrastuksilleen kuin aiemmin, sillä heidän täytyi huolehtia vauvasta. Vanhemmuuden myötä moni vanhempi olikin joutunut luopumaan omista harrastuksistaan ainakin toistaiseksi tai vaihtanut harrastuksia sellaisiin, joita pystyi tekemään esimerkiksi pienissä pätkissä. Oinaksen (2010) mukaan vanhemmat ottavatkin lastenhoidon vaatiman ajan harrastuksistaan, muiden ihmisten kanssa viettämästään ajasta sekä muista vapaa-ajan toiminnoistaan. Siksi olikin hieman yllättävää, että yhdellä vanhemmalla oli enemmän harrastuksia kuin ennen lapsen syntymää. Tämän vanhemman saattaa kuitenkin olettaa harrastavan yhdessä lapsen kanssa.

Lapsen saannin myötä osa vanhemmista oli muuttanut velvollisuuksia niin, että mies teki enemmän kotitöitä, jotka olivat aiemmin olleet naisen vastuulla. Naiset kantoivat kuitenkin tavallisesti päävastuun lapsen hoidosta. Foxin (2001) mukaan kotitöiden teko saattaa muuttuakin lasten saannin myötä joko oikeudenmukaisemmaksi tai perinteisempään suuntaan. Tässä tutkimuksessa muutokset kotitöiden teon osalta noudatteli perinteistä jakoa monella kuitenkin vain lastenhoidon osalta, kun taas muuten kotitöiden teko muuttui yleensä oikeudenmukaisemmaksi. Toisaalta kotitöiden jakaminen on saattanut olla osalla vanhemmista jo etukäteen perinteinen, jolloin mitään muutosta ei siksi välttämättä tapahtunut.

Sekä äitien että isien toimijuus muuttui vanhemmuuden myötä niin, että he kokivat muuttuneensa ihmisenä, heidän tehtävänsä olivat lisääntyneet tai arjen toiminnot olivat muuttuneet. Vanhempien toiminnan mahdollisuudet ja toiveet toiminnastaan olivat siis usein erilaiset kuin ennen vanhemmuutta. Närvin (2014) mukaan kuitenkin vain äitien ajatellaan joutuvan luopumaan aiemmasta toimijuudestaan vanhemmuuden myötä, mutta isien toimijuuden pysyvän samana, mutta siihen yhdistyy isän rooli. Tämän tutkimuksen mukaan näyttäisi

kuitenkin siltä, että myös isät joutuvat luopumaan aiemmasta toimijuudestaan. Toisaalta isien toimijuuden muuttumiseen vaikuttaa todennäköisesti paljon se, kuinka paljon hän osallistuu lastenhoitoon. Näin ollen on mahdollista, että jos tutkimukseen osallistuneet isät olisivat hoitaneet lasta vähemmän, heidän toimijuutensaakaan ei olisi ehkä juuri muuttunut.

7.1.2 Vanhempien toimijuuden tukeminen

Vanhempien toimijuutta edistivät ja ehkäisivät niin henkilökohtaiset tekijät kuin muut ihmiset ja yhteiskunta. Tutkimus vahvistaa näin ollen aiempien tutkimusten tuloksia siitä, että toimijuus on aina suhteessa myös muihin ihmisiin ja yhteiskuntaan (katso esim. Eteläpelto ym. 2011). Esimerkiksi muiden tarpeet ja toiveet voivat ehkäistä vanhemman toimijuutta, jolloin vanhemmalla ei ole välttämättä sellaisia toiminnan mahdollisuuksia kuin mitä hän saattaisi toivoa.

Muiden henkilöiden apu ja neuvot näyttivät tutkimuksen tulosten perusteella tukevan vanhempien toimijuutta. Lapsen syntymän jälkeen muiden ihmisten avulla vanhemmat voivat toteuttaa mahdollisesti sellaisia asioita, joita he eivät pysty lapsen kanssa yhdessä tekemään, kuten esimerkiksi jotkin harrastukset sekä kahdenkeskinen aika puolison kanssa. Toisaalta jos vanhemmalla ei ole ketään henkilöä, jolta hän voisi saada apua ja neuvoa, se voi rajoittaa hänen toimijuuttaan. Oman puolison avun jälkeen eniten apua vanhemmat saivat omilta vanhemmiltaan, mikä tukee Schmeeklen ja Sprecherin (2004) tulosta. Lisäksi vanhemmat saivat melko usein apua tarvitessaan sisaruksiltaan ja ystäviltään. Tämä tulos oli hieman yllättävä, sillä Sèvonin ja Huttusen (2002) mukaan vanhemmat eivät välttämättä saa ystäviltään tukea.

Vanhempien toimijuuteen lasta suunniteltaessa ja esimerkiksi perhevapaiden jakamiseen ja töihin paluuseen liittyen näytti osalla vanhemmista vaikuttavan työelämä. Kuten aiemminkin tutkimuksissa on havaittu (Närvi 2014), vanhem-

mat saattoivat esimerkiksi saadessaan töitä palata aiemmin työelämään kuin mitä he olivat suunnitelleet. Näin ollen vanhempien toimijuudelle voi olla suuri merkitys esimerkiksi sillä, onko hänellä työtä ja millainen työsuhde on. Lisäksi työtilanne saattaa vaikuttaa taloudelliseen tilanteeseen ja liittyä myös tätä kautta vanhempien toimijuuteen.

Tutkimuksen perusteella vanhempien toimijuus näyttäytyy perheeseen liittyvinä arvoina, johon liittyen vanhemmat saattoivat esimerkiksi toivoa voivansa hoitaa lasta mahdollisimman pitkään kotona tai tehdä lapsen kanssa asioita, joita on itse tehnyt lapsuudessaan. Toimijuus vanhemmuudessa on myös mahdollisuuksia ja rajoitteita. Lapsensaanti voi mahdollistaa vanhemmille esimerkiksi uusia ystävyssuhteita, harrastuksia tai parisuhteen syvenemisen. Samalla lapsensaanti aiheuttaa vanhemman toimijuudelle myös rajoitteita, sillä lapsen hoitamisen vuoksi vanhemmalla ei ole yhtälailla aikaa esimerkiksi harrastuksilleen, parisuhteelle tai ystävilleen.

7.2 Tutkimuksen rajoitukset ja jatkotutkimushaasteet

Tässä tutkimuksessa tavoitteena on ollut ymmärtää vanhempien toimijuutta niin kuin he itse sitä kuvaavat. Tarkoituksena ei ole ollut saavuttaa yleistettävää tietoa, vaan pyrkiä ymmärtämään ja kuvaamaan ilmiötä. Laadullisessa tutkimuksessa tavoitteena ei olekaan saavuttaa tilastollisia yleistettävyyksiä, vaan kuvata ilmiötä tai tapahtumaa, ymmärtää toimintaa tai antaa teoreettisesti mielekäs tulkinta jollekin ilmiölle (Tuomi & Sarajarvi 2009, 85).

Tutkimuksen tuloksia voi pitää melko luotettavina, sillä tulokset ovat monilta osin yhteneväiset aiempien tutkimusten tulosten kanssa niiden tulosten osalta, joista aiemmin on jo ollut saatavilla tietoa. Lisäksi tutkimus toi uutta tietoa van-

hempien toimijuudessa tapahtuvista muutoksista sekä toimijuutta edistävästä ja ehkäisevästä tekijöistä.

Koska tutkittavien joukko tutkimuksessa oli pieni, ei isien ja äitien välisistä eroista saanut kovinkaan tarkkaa ja luotettavaa kuvaa. Näin ollen jatkotutkimuksena isien ja äitien eroja toimijuudessa olisi hyvä tutkia suuremmalla otoskoolla, jotta erot saadaan paremmin ja luotettavammin esille. Tutkimus kuitenkin vahvisti tulosta, että äitien ja isien toimijuudessa on eroa.

Tässä tutkimuksessa on tutkittu pääasiassa kahden vanhemman perheitä. Tarvetta olisi kuitenkin myös tutkimukselle, jossa tutkittaisiin erilaisia perheitä, sillä vanhempien toimijuus saattaa olla tällöin hyvin erilaista. Esimerkiksi yksinhuoltajien perheissä vanhemmalla ei ole saatavilla puolisoilta tukea, mutta toisaalta hän voi päättää tällöin lapsen liittyvistä asioista ilman toisen aikuisen mielipidettä. Lisäksi ylipäätään mahdollisuus perustaa perhe saattaa olla hyvin erilainen.

Tutkimuksen tuloksia voi hyödyntää vanhempien toimijuuden tukemisessa ja valmistautumisessa vanhemmuuden siirtymään. Kun vanhemmat tietävät jo etukäteen tekijöistä, jotka voivat edistää tai ehkäistä heidän toimijuuttaan vanhempana, heidän voi olla helpompi vaikuttaa näihin asioihin omassa elämässään. Vanhemmat voisivat esimerkiksi jo perhevalmennuksessa keskustella yhdessä vanhemmuuteen ja perhe-elämään liittyvistä asioista, kuten vanhemmuuden jakamisesta. Yhtäläillä tuloksista voi olla hyötyä päätöksentekijöille, sillä monet vanhempien toimijuutta edistävät tekijät liittyivät yhteiskunnallisiin tekijöihin. Jos esimerkiksi työelämä olisi joustavampi, kuten osa vanhemmista toivoi, voisi mahdollisesti useampi haluta myös enemmän lapsia. Tutkimuksen tuloksia voi käyttää myös suunniteltaessa vanhempien toimijuuteen liittyvää tutkimusta, sillä aihealueesta ei ole etukäteen paljoa tietoa.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.

Allan, G. 2008. Flexibility, friendship and family. *Personal relationships* 15 (1), 1–16.

Barnes, B. 2000. *Understanding agency. Social theory and responsible action*. London: Sage.

Campos, B., Wang, S., Plaksina T., Repetti R. L., Schoebi, D., Ochs, E. & Beck, M. E. 2013. Positive and negative emotion in the daily life of dual-earner couples with children. *Journal of Family Psychology* 27 (1), 76–85.

Craig, L. 2007. *Contemporary motherhood. The impact of children on adult time*. Aldershot, UK: Ashgate.

Dew, J & Wilcox, W. B. 2011. If momma ain't happy: Explaining declines in marital satisfaction among new mothers. *Journal of Marriage and Family* 73, 1 – 12.

Eerola, J. P. & Huttunen, J. 2011. Metanarrative of the “new father” and narratives of young finnish first-time fathers. *Fathering* 9 (3), 211–231. Löytyy netistä:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/40643/fath09031eerolaetaalmosp.pdf?sequence=1>

Eskola, J. & Suoranta, J. 2008. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 8. painos. Tampere: Vastapaino.

Eteläpelto, A., Heiskanen, T. & Collin, K. 2011. Vallan ja toimijuuden monisäikeisyys. Teoksessa A. Eteläpelto, T. Heiskanen & K. Collin (toim.) Valta ja toimijuus aikuiskasvatuksessa. Helsinki: Kansanvalistusseura : Aikuiskasvatuksen tutkimusseura, 9–30.

Eteläpelto, A., Vähäsantanen, K., Hökkä, P. & Paloniemi S. 2013. What is agency? Conceptualizing professional agency at work. *Educational Research Review* 10, 45–65.

Eynon, R., Fry, J. & Schroeder, R. 2008. The ethics of internet research. Teoksessa N. Fielding, R. M. Lee & G. Blank (toim.) *The SAGE handbook of online research methods*. Los Angeles : Sage, 23–41.

Fox, B. 2001. The formative years: how parenthood creates gender. *Canadian Review of Sociology and Anthropology* 38 (4), 373–390.

Gjerstad, E. 2009. Valta kotikasvatuksessa. Helsingin yliopisto: Kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 225. Luettu 27.3.2016. Löytyy netistä:

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19890/valtakot.pdf?sequence=1>

Hitlin, S. & Elder, G. H. 2007. Time, self, and curiously abstract concept of agency. *Sociological theory*, 25, 170–191.

Huston, T. L. & Holmes, E. K. 2004. Becoming parents. Teoksessa A. L. Vangelisti (toim.) *Handbook of family communication*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 105–133.

Jallinoja, R. 2000. *Perheen aika*. Helsinki: Otava.

Jyrkämä, J. 2008. Toimijuus, ikääntyminen ja arkielämä – hahmottelua teoreettis-metodologiseksi viitekehykseksi. *Gerontologia*, 4, 190–203.

Kagitcibasi, C. 2007. Family, self and human development across cultures. Theory and applications. New Jersey: Lawrence Erlbaum.

Keizer, R., Dykstra, P. A. & Poortman, A. 2010. The transition to parenthood and well-being: The impact of partner status and work hour transitions. *Journal of Family Psychology* 24 (4), 429–438.

Koskinen, P. 2012. Työelämän muutosten vaikutukset NAISTEN JA MIESTEN TYÖMARKKINA-ASEMAAN. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön raportteja ja muistiota 2012:22. Luettu 20.4.2017. Löytyy netistä:

<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/112464/URN%3ANBN%3Afi-fe201504227036.pdf?sequence=1>

Malinen, K. 2011. Parisuhde pikkulapsiperheessä. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 426. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. Luettu 2.5.2016. Löytyy netistä:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/37002/9789513945145.pdf?sequence=1>

Mykkänen, J. 2010. Isäksi tulon tarinat, tunteet ja toimijuus. Väitöskirja. Jyväskylä:

Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 382.

Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. Luettu 2.4.2016. Löytyy netistä:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/22712/9789513938024.pdf?sequence=1>

Närvi, J. 2014. Määräaikainen työ, vakituinen vanhemmuus. Sukupuolistuneet työurat, perheellistyminen ja vanhempien hoivaratkaisut. *Tutkimus* 122. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos.

Oinas, T. 2010. Sukupuolten välinen kotityönjako kahden ansaitsijan perheissä. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. *Jyväskylä studies in education, psychology and social*

research 402. Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. Luettu 18.6.2016. Löytyy netistä:
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/25633/9789513941178.pdf?sequence=1>

Ojala, H., Palmu, T. & Saarinen, J. 2009. Paikalla pysyvää ja liikkeessä olevaa. Feministisiä avauksia toimijuuteen ja sukupuoleen. Teoksessa H. Ojala, T. Palmu & J. Saarinen (toim.) Sukupuoli ja toimijuus koulutuksessa. Tampere: Vastapaino, 13–38.

Palkovitz, R., Copes, M. A. & Woolfolk, T. N. 2001. It's like... you discover a new sense of being. *Men and Masculines* 4 (1), 49–69.

A. Rönkä, K. Malinen & T. Lämsä (toim.) Perhe-elämän paletti: vanhempana ja puolisona vaihtelevassa arjessa. Jyväskylä : PS-kustannus 2009.

Rönkä, A., Oravala, S. & Pulkkinen, L. 2003. Turning points in adults lives: The effects of gender and the amount of choice. *Journal of Adult Development* 10 (3), 203–215.

Sayer, L. C. & Fine, L. 2010. Racial-Ethnic Differences in U.S. Married Women's and Men's Housework. *Social Indicators Research* 101.2, 259–265.

Schmeeckle, M. & Sprecher, S. 2004. Extended family and social networks. Teoksessa A. L. Vangelisti (toim.) *Handbook of family communication*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, 349–375.

Schoppe-Sullivan, S. & Mangelsdorf, S. 2012. Parent characteristics and early coparenting behavior at the transition to parenthood. *Social Development* 22 (2), 363–383.

Sèvon, E. 2009. Maternal responsibility and changing relationality at the beginning of motherhood. *Jyväskylä studies in education, psychology and social research* 365.

Väitöskirja. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House. Luettu 7.4.2016. Löytyy netis-

tä:

<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/21310/9789513936396.pdf?sequence=1>

Sèvon, E. 2011. 'My life has changed, but his life hasn't': Making sense of the gendering of parenthood during the transition to motherhood. *Feminism & Psychology* 22(1), 60–80.

Sèvon, E. & Huttunen, J. 2002. Odottavan äidin vastuu. Teoksessa A. Rönkä & U. Kinnunen (toim.) *Perhe ja vanhemmuus. Suomalainen perhe-elämä ja sen tukeminen*. Jyväskylä: PS-kustannus, 72–98.

Sèvon, E. & Notko, M. 2008. Perhesuhteiden omalakisuus. Teoksessa E. Sèvon & M. Notko (toim.) *Perhesuhteet puntarissa*. Helsinki: Palmenia Helsinki University Press, 13–26.

Shapiro, A. F., Gottman, J. M. & Carrère, S. 2000. The Baby and the Marriage: Identifying Factors That Buffer Against Decline in Marital Satisfaction After the First Baby Arrives. *Journal of Family Psychology* 14 (1), 59–70.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: Tammi.

Twenge, J. M., Campbell, W. K., & Foster, C. A. 2003. Parenthood and marital satisfaction: A meta-analytic review. *Journal of Marriage and Family*, 65, 574–583.

Vaattovaara, V. 2015. Elämänkulku ja toimijuus. Lapin maaseudun nuorista aikuisiksi 1990–2011. *Acta Electronica Universitatis Lapponiensis* 169. Luettu 14.3.2016. Löytyy netistä:

http://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61995/Vaattovaara_Virpi_ActaE_169pdfA.pdf?sequence=2

Valli, R. 2001. Kyselylomaketutkimus. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.) *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1*. Jyväskylä: PS-kustannus, 100–112.

Vehovar, V. & Manfreda, K. L. 2008. Overview: online surveys. Teoksessa N. Fielding, R. M. Lee & G. Blank (toim.) The SAGE handbook of online research methods. Los Angeles : Sage, 177–194.

LIITTEET

Liite 1. Kyselylomake

SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN OSALLISTUMISESTA

Tervetuloa vastaamaan kyselyyn. Tutkimuksen tarkoituksena on saada tietoa siitä, mitä ensi kertaa vanhemmaksi tulevat vanhemmat ajattelevat vanhemmuudesta, lapsen hoidosta ja työnjaosta. Tutkimuksen kannalta on tärkeää, että vastaat kysymyksiin omakohteisesti keskustelematta niistä puolisoasi kanssa. Kysymyksiin vastaamiseen menee noin 30 minuuttia.

Tutkimuksen teossa ja raportoinnissa pidetään huolta siitä, että antamasi vastaukset eivät päädy muiden ihmisten käsiin eikä henkilöllisyytesi paljastu missään tutkimuksen teon vaiheessa. Antamiasi vastauksia käytetään vain tätä tutkimusta varten. Tutkimukseen osallistuminen on vapaaehtoista. Kiitos paljon osallistumisestasi tutkimukseen.

1. Annan suostumukseni käyttää antamiani tietoja tässä tutkimuksessa

Kyllä ___

HENKILÖKOHTAISET TAUSTATIEDOT

2. **Sukupuolesi**

1 Nainen

2 Mies

3. **Ikäsi** _____ vuosina

4. **Lapsenne ikä** _____ kuukausina

5. **Siviilisäätysi**

1 Avioliitossa

2 Rekisteröidyssä parisuhteessa

3 Avoliitossa

4 Asumuserossa/eronnut

5 Muu, mikä? _____

6. **Parisuhteenne kesto** _____ vuosina

8. **Millainen ammatillinen koulutus sinulla on?**

1 Ei peruskoulutusta

2 Peruskoulu tai vastaava

3 Keskiasteen koulutus (esim. ammattitutkinto, erikoisammattitutkinto, ylioppilas-
tutkinto)

4 Opistotutkinto

5 Alempi korkeakoulututkinto

6 Ylempi korkeakoulututkinto

7 Lisensiaatti- tai tohtoritutkinto

9. **Mikä on nykyinen työtilanteesi? Olen**

1 Palkansaaja

2 Yrittäjänä

3 Työttömänä tai lomautettuna

4 Tuntityössä _____ tuntia kuukaudessa

5 Kotiäitinä / -isänä

6 Vanhempainvapaalla

7 Hoitovapaalla

8 Opiskelija

9 Eläkkeellä

10 Muu, mikä? _____

10. **Onko nykyinen työsuhteesi**

1 pysyvä tai toistaiseksi voimassa oleva?

2 määräaikainen tai tilapäinen?

PÄÄTÖS LAPSENHANKINNASTA

Seuraavat kysymykset käsittelevät sitä, kuinka päädyitte lapsen hankintaan ja mil-
laisia keskusteluja kävitte puolisoasi kanssa asian tiimoilta.

11. **Miten päädyitte ensimmäisen lapsen hankintaan (esim. oliko lapsi suunniteltu,
elämäntilanteenne)?**

12. Millaisia keskusteluja kävitte puolisisi kanssa lapsen hankinnan suhteen? Olitteko samoilla linjoilla?

13. Oliko ajankohta lapsen hankinnalle sellainen mitä toivoit vai olisitko toivonut ajankohdan olevan aiemmin/myöhemmin?

LAPSEN HOIDON JÄRJESTÄMINEN

Seuraavat kysymykset käsittelevät tapaanne järjestää lapsenne hoito ja puolisisi kanssa käymiä keskusteluja aiheesta.

14. Miten perheessänne on käytetty/jaettu perhevapaita (äitiys, isyys, ja vanhempainvapaita)? Miten järjestelyyn on päädytty?

15. Oliko perhevapaan järjestämisessä hankaluuksia (esim. talous, työn luonne, ajankohta, esimies)?

16. Onko perheessänne mietitty/tehty lapsen hoitojärjestelyjä vanhempainvapaan jälkeen, millaisia?

17. Eroavatko miettimänne/tekemänne vanhempainvapaan jälkeiset hoitojärjestelyt niistä järjestelyistä, joita omat vanhempasi tekivät aikoinaan lastenhoitoon liittyen?

18. Mikä olisi mielestäsi ihanteellisin hoivan järjestämisen tapa perheessänne?

19. Kuinka te olette kotona jakaneet lastenhoitoon liittyvät velvollisuudet ja päivittäiset rutiinit?

Kumpi vanhemmista pääasiassa	Ei koske lastamme	Äiti	Isä	Molemmat vanhemmat yhtä paljon	Joku muu henkilö
a. Herättää lapsen aamulla	0	1	2	3	4
b. Vastaa lapsen puhtaudesta	0	1	2	3	4
c. Auttaa lasta pukeutumaan	0	1	2	3	4
d. Antaa lapselle aamupalaa	0	1	2	3	4
e. Vie lapsen päivähoitoon	0	1	2	3	4
f. Hakee lapsen päivähoidosta	0	1	2	3	4

g. Vastaa lapsen ruokailusta	0	1	2	3	4
h. Auttaa lasta valmistautumaan nukkumaan	0	1	2	3	4
i. Rauhoittaa lasta, jos tämä herää keskellä yötä	0	1	2	3	4

20. Kuka perheessänne pääasiassa päättää seuraavista lasta koskevista asioista?

<i>Päätettäviä asioita</i>	Ei koske lastamme	Äiti	Isä	Vanhemmat yhdessä	Lapsi	Lapsi ja vanhemmat yhdessä
a. Miten lasta kasvatetaan	0	1	2	3	4	5
b. Kuka lasta hoitaa	0	1	2	3	4	5
c. Lapsen liittyvät hankinnat	0	1	2	3	4	5
d. Mitä lapsi syö	0	1	2	3	4	5
e. Lapsen nukkumaanmeno-aika						
f. Mitä lapsi harrastaa	0	1	2	3	4	5
g. Mitä lapsi pukee aamulla päälleen	0	1	2	3	4	5
h. Millaisia vaatteita lapselle ostetaan	0	1	2	3	4	5

21. Millaisia keskusteluja käytte puolisoasi kanssa lasten hoito- ja kasvatustavojen jakamisesta?

22. Millaisista lapsen kasvatukseen liittyvistä asioista sinulla ja puolisoillasi on eniten erimielisyyksiä?

a. Kuka lasta hoitaa

- b. Lapsen liittyvät hankinnat
- c. Mitä lapsi syö
- d. Lapsen nukkumaanmeno aika
- e. Mitä lapsi harrastaa
- f. Mitä lapsi pukee aamulla päälleen
- g. Millaisia vaatteita lapselle ostetaan
- h. Muu, mikä? _____

23. Onko teillä puolisoni kanssa tukiverkostoja, joilta saatte apua lapsen hoitoon?

Saan lastenhoitoapua	Aina kun tarvitsen	Lähes aina kun tarvitsen	En läheskään niin usein kuin tarvitsisin	En koskaan vaikka tarvitsisin	En halua/tarvitse apua
a. Omilta vanhemmiltani	0	1	2	3	4
b. Puolisoni vanhemmilta	0	1	2	3	4
c. Omilta sisaruksiltani	0	1	2	3	4
d. Puolisoni sisaruksilta	0	1	2	3	4
e. Joltain muulta sukulaiselta	0	1	2	3	4
f. Naapurilta	0	1	2	3	4
g. Ystäviltä	0	1	2	3	4
h. Palkattu lastenhoitaja	0	1	2	3	4
i. Joltain muulta, keneltä? _____	0	1	2	3	4

AJANKÄYTTÖ

Seuraavat kysymykset käsittelevät ajankäyttöäsi ja siitä neuvottelemista.

24. Ihmisten aika jakautuu erilaisten asioiden välillä. Millaista aikaa sinulla on mielestäsi liian vähän/liikaa?

	Liian vähän	Hieman liian vähän	Sopivasti	Hieman liikaa	Liikaa

a. Työ/opiskeluaika	0	1	2	3	4
b. Kotityöt	0	1	2	3	4
c. Aika lasten kanssa	0	1	2	3	4
d. Aika perheen kanssa	0	1	2	3	4
e. Parisuhteen aika	0	1	2	3	4
f. Aika, jolloin saan olla yksin	0	1	2	3	4
g. Harrastusaika	0	1	2	3	4
h. Aika ystävien ja sukulaisten kanssa	0	1	2	3	4
i. Muu, mikä?	0	1	2	3	4

25. Millaisia neuvotteluja käytte puolisosi kanssa ajankäyttöön liittyen?

TYÖN JA PERHEEN YHTEENSOVITTAMINEN

Seuraavat kysymykset käsittelevät työelämän vaikutusta perheen perustamiseen.

26. Mietittekö puolisosi kanssa lapsenhankinnan ajoitusta työtilanteen kannalta?

27. Miten työpaikallasi on suhtauduttu perheellistymiseen?

28. Jos olet palannut työelämään, palasitko työhön aiemmin/myöhemmin kuin olisit halunnut?

VANHEMMUUDEN TUOMAT MUUTOKSET ELÄMÄÄN

Seuraavat kysymykset käsittelevät vanhemmuuden tuomia muutoksia elämääsi.

29. Koetko voivasi vaikuttaa elämääsi samalla lailla kuin ennen vanhemmuutta? Jos et, miksi?

30. Miten vanhemmaksi tulo on vaikuttanut elämääsi (esim. parisuhde, harrastukset, työelämä)?

31. Miten vanhemmuus on vaikuttanut ihmissuhteisiisi (esim. puoliso, ystävät, sukulaiset)?

32. Millaisia muutoksia arkeen lapsen saanti on tuonut?

YHTEISKUNNAN ASETTAMAT ODOTUKSET VANHEMMUUDELLE

Seuraavat kysymykset käsittelevät yhteiskunnan ja muiden ihmisten asettamia vaatimuksia vanhemmuuttasi kohtaan.

33. Koetko voivasi toteuttaa sellaista äitiyttä/isyyttä, jollaista tahtoisit toteuttaa? Jos et, mitkä asiat estävät tämän?

34. Millaisia vaatimuksia yhteiskunta ja muut ihmiset mielestäsi asettavat vanhemmuudellesi?

35. Vaikuttavatko muiden ihmisten mielipiteet toimintaasi vanhempana? Jos kyllä, miten ja keiden?

36. Vapaa sana, jos haluat sanoa vielä jotain

Suuret kiitokset vaivannäöstäsi.

Toivoisin saavani vielä kysymyksiin vastaukset myös puolisoiltasi, jos hän ei ole lomaketta jo täyttänyt aiemmin. Tätä varten tarvitsisin puolisoisi sähköpostiosoitteen, johon voin lähettää hänelle kyselyn.

Puolisoni sähköpostiosoite, johon kyselyn voi lähettää: _____

Liite 2. Esimerkki analyysin etenemisestä vanhempien kuvaaman muuttuneen toimijuuden osalta

Esimerkkejä vanhempien alkuperäisilmauksista	Alateema	Pääteema
"... minusta on tullut paljon ymmärtäväisempi..."	Ylipäättään muutos ihmisenä	Muutos ihmisenä
"Olen rennompi ja näen ihmisiä enemmän..."		
"...iloisempi"		
"...olen vastuullisempi työelämässä..."		
"...Paineet ovat kovemmat..."	Lisääntyneet paineet	
"...pitäisi olla superäiti..."		
"... Vaatimukset ovat niin kovat..."		
"Vaimoni kanssa lähentynyt..."	Muuttunut suhde muihin ihmisiin	
"...Ystävistä ovat lähentyneet, ne joilla on lapsia..."		
"...lapsettomiin ystäviin ja sukulaisiin erottanut"		
"Vanhemmat ovat tulleet läheisemmiksi..."		
"...Nykyään aina miettii	Uusi tärkeysjärjestys	

lasta ensimmäisenä..."		
"...Perhe on elämässäni selvästi enemmän keskiössä..."		
"Lapsen ehdoilla..."		
"...Työelämä tulee muuttumaan..."		
"...Moni kotityö on jäänyt miehelle..."	Muuttuneet velvollisuudet	Muutos arjen toiminnoissa
"...parisuhdettakin täytyy hoitaa erilailla..."		
"...Rutiinit ovat voimistuneet..."	Toimintojen rytmittyminen	
"...päivittäisiä rutiineja..."		
"...Selkeämmän päivärytmin..."		
"...vapaa aika on pirstoutunut ja lyhentynyt..."	Vaikeutunut tekeminen	
"... matkustelun vaikeuduttua..."		
"...Parisuhteen hoitaminen on paljon vaikeampaa..."		
"...ei saa mitään aikaiseksi..."		
"...Säännölliset harras-	Omien tekemisten muutta-	

tukset ovat loppuneet ja korvautuneet...”	minen pikkulapsiaikaan sopiviksi	
”... enemmän kotona...”		
”...kotitöiden kanssa ollaan laiskempia...”		
”...Harrastukset ... ovat jääneet tauolle...”		
”...Harrastuksia minulla on tällä hetkellä enemmän...”	Lisääntyneet harrastukset	Tehtävien lisääntyminen
”...tehdään asioita ja päätöksiä enemmän yhdessä...”	Lisääntynyt yhdessä tekemisen puolison kanssa	
”... meillä on yhdessätekemisen meininki...”		
”... ei luonnollisesti voi tehdä kotitöitä, kuten ennen. Näinpä minä hoidan niistä suurimman osan...”	Lisääntyneet velvollisuudet	
”... suurin osa päivästä menee lapsesta huolehtimiseen...”		
”Aikaa itselle on loogisesti vähemmän...”		
”...ajankäyttö vaatii entistä tarkempaa suunnittelua...”	Suunnitelmallisuuden lisääntyminen	

"... Ei voi noin vain..."		
"... suunnitelmallisempaa ja enemmän ennakoitua..."		
"... pakko yrittää miettiä aikatauluja..."		